

WATER ALS BASIS VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE LEEFOMGEVING

Waterbeheerprogramma 2022-2027

LEESWIJZER

Status van dit Waterbeheerprogramma 2022 - 2027

Voor u ligt het Waterbeheerprogramma (WBP) van Waterschap De Dommel. Dit beleidsplan omschrijft de koers en de ambities van het waterschap voor de periode 2022 – 2027. Dit Waterbeheerprogramma maakt onderdeel uit van een groter geheel aan beleidsplannen. In Europa hanteren we de Europese regelgeving van de Kader Richtlijn Water (KRW). Het doel van de KRW is dat uiterlijk in 2027 alle maatregelen zijn uitgevoerd om het water in Europa schoon en gezond te krijgen en te houden. De KRW heeft drie planperiodes: 2009-2015, 2016-2021 en 2022-2027. Deze richtlijn vertaalt zich naar Nederland in beleidsplannen op drie niveaus: het Nationaal Water Programma op rijksniveau, de Regionale Water Programma's op provinciaal niveau en de waterbeheerprogramma's van de waterschappen. De richtlijn vanuit Europa en de beleidsplannen van het Rijk en de provincie Noord-Brabant geven de kaders voor het Waterbeheerprogramma van De Dommel. De keuzes in dit WBP zijn in lijn met die kaders. De planperiode van dit WBP loopt van 2022 tot en met 2027. Het heeft hiermee dezelfde looptijd als:

- het Nationaal Waterprogramma;
- het Stroomgebiedbeheerplan Maas;
- het Regionaal Water en Bodem Programma van de provincie Noord-Brabant;
- de Waterbeheerprogramma's van de andere Nederlandse waterschappen.

Participatie

Dit Waterbeheerprogramma is tot stand gekomen in een interactief proces met belangenorganisaties en samenwerkingspartners. Door de COVID-19 maatregelen heeft het participatieproces vrijwel geheel digitaal plaats gevonden, wat zijn beperkingen met zich meebracht. In aanloop naar het Ontwerp-Waterbeheerprogramma hebben medewerkers van het waterschap ongeveer 90 individuele gesprekken gevoerd binnen hun netwerk van agrariërs, bedrijven, inwoners, overheden en andere waterschapscollega's. In november 2020 heeft het Algemeen Bestuur in een online sessie gesproken met bestuurders en vertegenwoordigers van onze externe partners. Ook hier zijn beelden opgehaald en uitgewisseld over de koers. Zo'n 30 mensen hebben hieraan deelgenomen. De inzichten die we uit deze gesprekken hebben verkregen, zijn verwerkt in dit Waterbeheerprogramma. Uiteraard is ook de formele procedure van inspraak doorlopen. Het Ontwerp-Waterbeheerprogramma lag van 6 april tot en met 18 mei 2021 ter inzage, waarbij het waterschap 41 zienswijzen heeft ontvangen. Deze zienswijzen zijn beantwoord in de Nota van Inspraak en verwerkt in dit definitieve Waterbeheerprogramma.

In hoofdstuk 1 schetsen we onze ambitie en visie. Hierin leest u de ambitie van het waterschap voor de lange termijn (2050) en hoe wij deze ambitie gaan realiseren. De watertransitie geeft vorm aan de fundamentele verandering, aan de hand van drie inhoudelijke principes. Het waterschap hanteert daarbij een werkwijze die passend is voor de opgave waar we voor staan en de urgentie die we voelen. De werkwijze wordt geduid aan de hand van vier uitgangspunten.

In hoofdstuk 2 gaan we in op onze visie op een toekomstbestendige leefomgeving. U leest in dit hoofdstuk hoe wij als waterschap vanuit onze wateropgaven bijdragen aan maatschappelijke opgaven die belangrijk zijn voor de toekomstbestendige leefomgeving.

In hoofdstuk 3 zoomen we in op enkele bouwstenen voor ons waterbeheer. Werkzaamheden die we uit de vorige planperiode ook in de komende planperiode gaan uitvoeren.

Het waterschap werkt aan drie waterdoelen, die elk een programmatische aanpak hebben:

1. Droge Voeten
2. Schoon Water
3. Voldoende Water

In hoofdstuk 4 gaan we nader in op het programma Droge Voeten, waarin de doelen rond het voorkomen van wateroverlast worden uiteengezet.

In hoofdstuk 5 zoomen we in op het programma Schoon Water, met de doelen voor waterkwaliteit in de afvalwaterketen en in het watersysteem.

Het programma Voldoende Water volgt in hoofdstuk 6. Met dit programma willen we de effecten van droogte en verdroging beperken, door prioriteit te geven aan water conserveren, de grondwaterbalans en een slimme en snelle sturing van het watersysteem.

De ambities uit de voorgaande hoofdstukken vertalen zich naar financiële kaders, deze staan in hoofdstuk 7.

In de bijlagen staat informatie over de maatregelen voor de Kader Richtlijn Water (bijlage 1), een Lijst van afkortingen (bijlage 2) en een Verklarende begrippenlijst (bijlage 3).

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	4	Perspectief 2050	27
Hoofdstuk 1 Aan de slag met de watertransitie!	5	Waar staan we eind 2021	28
Onze ambitie voor 2050	6	Hoe maken we het verschil in 2027	28
We voelen de urgentie om te handelen	6	Wat gaan we doen	29
Leerpunten uit de vorige planperiode	7	Spoor 1: we voorkomen overstromingen zoveel mogelijk (laag 1)	30
Drie principes geven inhoudelijke sturing aan de watertransitie	8	Spoor 2: we richten het landschap toekomstbestendig in (laag 2)	34
Onze werkwijze in het veld: vier uitgangspunten	11	Spoor 3: we hebben aandacht voor crisisbeheersing en restrisico's (laag 3)	35
Onze internen organisatie verandert mee	13		
Hoofdstuk 2 Een toekomstbestendige leefomgeving	15	Hoofdstuk 5 Programma Schoon Water	36
De Omgevingswet	17	Probleemstelling Schoon Water	37
De woningbouwopgave	17	Perspectief 2050	37
De landbouwtransitie	18	Waar staan we eind 2021	38
De energietransitie	19	Hoe maken we het verschil in 2027	38
Circulariteit	20	Wat gaan we doen	39
Biodiversiteit	20	Spoor 1: we verbeteren de ecologische waterkwaliteit in de waterlichamen	40
Plaagsoorten	21	Spoor 2: we verbeteren de waterkwaliteit en zetten het effluent nuttig in	42
Hoe maken we het verschil?	21	Spoor 3: we stellen doelen en richten acties op overige wateren	44
Hoofdstuk 3 Bouwstenen voor het waterbeheer	22	Hoofdstuk 6 Programma Voldoende Water	45
Hoe maken we het verschil deze planperiode?	23	Probleemstelling Voldoende Water	46
Beheer en onderhoud	23	Perspectief 2050	46
Kennisontwikkeling	24	Waar staan we eind 2021	47
Innoveren	24	Hoe maken we het verschil in 2027	48
Waterbewustzijn vergroten	24	Wat gaan we doen	49
Grensoverschrijdend samenwerken	24	Spoor 1: meer water conserveren	50
Natuurlijk water	25	Spoor 2: minder grondwater gebruiken	55
Mooi water	25	Spoor 3: slimmer en sneller sturen om de effecten van droogte te minimaliseren	56
Hoofdstuk 4 Programma Droge Voeten	26	Hoofdstuk 7 Financiële kaders	57
Probleemstelling Droge Voeten	27	Bijlage 1: KRW maatregelen van Waterschap De Dommel	60
		Bijlage 2: Lijst met afkortingen	62
		Bijlage 3: Verklarende begrippenlijst	63

WOORD VOORAF

Door onze watergraaf Erik de Ridder

Met het Waterbeheerprogramma 2022-2027 start Waterschap De Dommel met de watertransitie; op weg naar een toekomstbestendige waterhuishouding in 2050. Dat vertaalt zich in een koerswijziging voor het waterschap en met een verschil in aanpak en boodschap naar de gebieden. De rode draad daarbij is het belang van water voor een toekomstbestendige leefomgeving.

Het is een uitdagende klus met complexe vraagstukken waar we de komende planperiode met elkaar antwoorden op gaan vinden. Samen met onze gebiedspartners, inwoners, boeren en bedrijven gaan we de noodzakelijke stappen zetten. Samen willen we vooruitgang, dát is de kracht van Brabant. Alleen ga je misschien sneller, maar samen komen we verder.

Waar komen we vandaan

De watertransitie vraagt om een cultuuromslag in ons handelen. Het handelen waar we ons als Waterschap De Dommel de afgelopen tientallen jaren vol passie en energie voor hebben ingezet. Niet dat wat we gedaan hebben, niet goed was. Het heeft heel lang goed gewerkt. Maar we moeten constateren dat het huidige watersysteem kwetsbaar is geworden en dat we onze doelen niet halen. We moeten ons nog meer dan voorheen aanpassen aan de veranderende leefomgeving en op zoek gaan naar nieuwe oplossingen en antwoorden. Juist de voor Midden-Brabant zo karakteristieke verwevenheid van bebouwing, landbouw en natuur is in onze ogen een

Onze leefomgeving staat onder druk. Denk aan klimaatverandering, de stikstofproblematiek, de intensivering van gebruik van de openbare ruimte, een toenemend gebruik van (grond)water en de afname van biodiversiteit. Zowel de landbouw, de natuur als het bebouwde gebied hebben de afgelopen jaren in ons beheergebied veel hinder ondervonden van deze ontwikkelingen. Dat is een situatie die ongewenst is. Meer dan ooit voelen we dat we iets moeten doen. Als waterschap zien we de noodzaak om te komen tot een watertransitie.

kans om de wateropgaven slim te verbinden. Dit vereist een integrale gebiedsgerichte aanpak samen met alle partijen. Een gebiedsgerichte aanpak is wat ons betreft alleen succesvol als naast de wateropgaven ook de opgaven vanuit natuur, stikstof, economie, landbouwtransitie, energietransitie, biodiversiteit, mobiliteit en woningbouw onderdeel van de aanpak zijn. Niet sectoraal, maar integraal. Alleen dan gaan we oplossingen vinden voor een ook op langere termijn leefbaar Midden-Brabant met een duurzaam en toekomstbestendig watersysteem dat goed is voor inwoners, bedrijven, landbouw en natuur.

Waar gaan we het verschil maken

De komende zes jaar willen we het verschil maken en een trendbreuk in gang zetten, op weg naar 2050. Onze missie luidt dat we een toekomstbestendige leefomgeving voorstaan, waar een toekomstbestendige waterhuishouding een noodzakelijke voorwaarde voor is. Een waterhuishouding die robuust is, wendbaar en in balans met de omgeving is. En een waterhuishouding die voorziet in een goede waterkwaliteit. De grote uitdaging zit hem vooral in de vraag hoe we dit gaan bereiken. Meer dan voorheen brengen we een focus aan in onze aanpak. We gaan daarbij:

- van beekdalgericht naar gebiedsgericht: onze aandacht gaat naast het beekdal ook uit naar de flanken, de hoge zandruggen en bebouwd gebied.

- van sectoraal naar integraal; samen met overheden en gebiedspartners maken we keuzes over meerdere opgaven in een gebied.
- van water afvoeren naar elke druppel telt; maximaal water conserveren, minder grondwater gebruiken en slimmer sturen.

In dit Waterbeheerprogramma geven we aan hoe we als waterschap hier invulling aan geven en waar we onze gebiedspartners zullen uitdagen en ondersteunen. We realiseren ons dat deze omslag in denken veel vraagt van onze partners. We gaan partners hierin ondersteunen, bijvoorbeeld met kennis, advies en het delen van data.

Wie de ander aanspreekt, weet dat ook hij zelf aangesproken wordt. We willen zelf het goede voorbeeld geven, maar daag ons vooral ook uit. Dit waterbeheerprogramma is niet in beton gegoten. Zoek met ons naar nieuwe, slimme en andere oplossingen die goed zijn voor het water en de inwoners, bedrijven, agrariërs en natuur in ons beheergebied. En begrijp dat we meer dan voorheen, redenerend vanuit de waterhuishouding, anderen zullen aanspreken om mee te bewegen. In het belang van een toekomstbestendige leefomgeving.

1

AAN DE SLAG MET DE WATERTRANSITIE!

In dit hoofdstuk schetsen we onze visie op de toekomst. Een toekomst die een trendbreuk is met het verleden. We voelen de urgentie om te handelen en zien dat een fundamentele verandering in ons denken en doen nodig is. Het roer moet om. We definiëren een nieuwe ambitie voor het toekomstige waterbeheer. De verandering krijgt vorm met de drie leidende principes van de watertransitie. We volgen een werkwijze die passend is voor de opgave en de urgentie die we voelen. De interne organisatie verandert hierin mee.

Onze ambitie 2050

Onze ambitie is stevig en gericht op de lange termijn. We willen het verschil maken, daadwerkelijk stappen zetten naar de transitie. Onderstaande ambitie schetst daarbij de gewenste richting:

We werken aan een toekomstbestendige leefomgeving, waarvoor een toekomstbestendige waterhuishouding nodig is. Uiterlijk in 2050 is de waterhuishouding in ons hele beheergebied toekomstbestendig. Dit betekent een waterhuishouding die in een goede waterkwaliteit voorziet. En een waterhuishouding die robuust, wendbaar en in balans is met de omgeving. Zowel in het bebouwde als het landelijke gebied en van de beekdalen tot en met de hoge zandruggen. Het grond- en oppervlaktewatersysteem kan de grotere weersextremen opvangen door maximaal gebruik te maken van de dempende sponswerking van de bodem/ondergrond en de natuurlijke hoogteverschillen voor het vasthouden van water.

We voelen de urgentie om te handelen

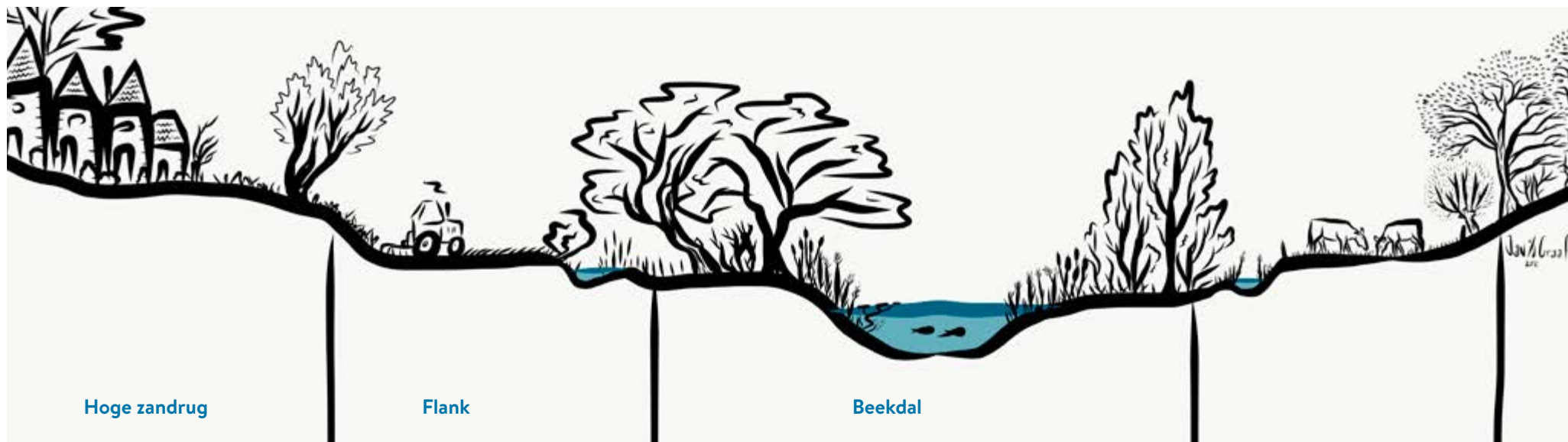
De kennis dat de klimaatverandering vraagt om aanpassingen is niet nieuw, en er zijn al veel goede initiatieven van overheden, bedrijven en burgers. Maar de praktijk leert ons dat we ver verwijderd zijn van het bereiken van bovenstaande ambitie. De huidige toestand van het watersysteem is nog lang niet toekomstbestendig. En ook al ligt 2050 nog ver in de toekomst; de opgave is zodanig groot en urgent dat we nu moeten handelen.

Anno 2021 zien we dat zowel de landbouw, de natuur als het bebouwde gebied in ons beheergebied de afgelopen jaren hinder hebben ondervonden. Dat is een situatie die ongewenst en onhoudbaar is. We worden geconfronteerd met extremere weersomstandigheden door

klimaatverandering. De ruimte en flexibiliteit in het huidige watersysteem is onvoldoende om de toenemende weersextremen het hoofd te bieden. Daarnaast worden gronden steeds intensiever gebruikt met daarbij horende eisen en steeds minder geaccepteerde risico's in zowel het stedelijke als landelijke gebied. Dit zijn gebruikers in zowel het stedelijke als landelijke gebied. We kunnen dat in het veranderende klimaat niet oneindig faciliteren en waarmaken zonder tegen economische, ecologische en sociale grenzen aan te lopen. In ons gebied zorgt dat voor schuring tussen belangen en gebruikers. Vanuit waterhuishoudkundig oogpunt is het onmogelijk om in deze nauwe verwevenheid alle functies volledig te bedienen. De grenzen van het maakbaar zijn, zijn duidelijk bereikt.

We zijn er als waterschap nog niet in geslaagd om het tij te keren, ondanks de goede beleidsvoornemens, stimuleringsregelingen, realisatieprojecten en het Actieplan Leven-de-Dommel. We hebben ons afgelopen planperiode vooral geconcentreerd op de watergangen waar we zelf actief beheer op voeren; de grotere watergangen en beken. Wij zien – zeker na de grootschalige wateroverlast in juni 2016 en de droogtes in 2018, 2019 en 2020 – dat we niet meer op dezelfde weg door kunnen gaan. Daarnaast is het water ondanks alle inspanningen nog steeds niet schoon (genoeg). Uit het landelijke rapport 'de Nationale Analyse Waterkwaliteit' wordt duidelijk dat we er met een voortzetting van de huidige koers niet gaan komen.

De urgentie is duidelijk. Niets doen is geen optie. Verandering ontstaat als inwoners, bedrijven, landbouw en natuur zich mede-eigenaar voelen bij de ontwikkeling en invulling van hun eigen toekomst en het daarbij passende duurzame watersysteem. We zijn samen verantwoordelijk voor een toekomstbestendig watersysteem. We noemen deze verandering de watertransitie. Bijna in ons gehele beheergebied van 150.000 hectare met die nauwe verwevenheid van natuur, landbouw en bebouwd gebied moeten we aan de slag met complexe wateropgaven. We moeten vanuit het beekdal breder kijken naar het totale beheergebied: de flanken en de hoge zandruggen op! Het watersysteem van een beek loopt immers van waterscheiding tot waterscheiding. Onze manier van denken en doen moet zich verbreden. De urgentie en energie nemen we mee in het maatschappelijk debat, in de gebiedsgerichte aanpak, op de flanken, de hoge zandruggen en in bebouwd gebied.

Figuur 1: dwarsdoorsnede van het landschap met het beekdal, de flanken en hoge zandruggen.

Leerpunten uit de vorige planperiode

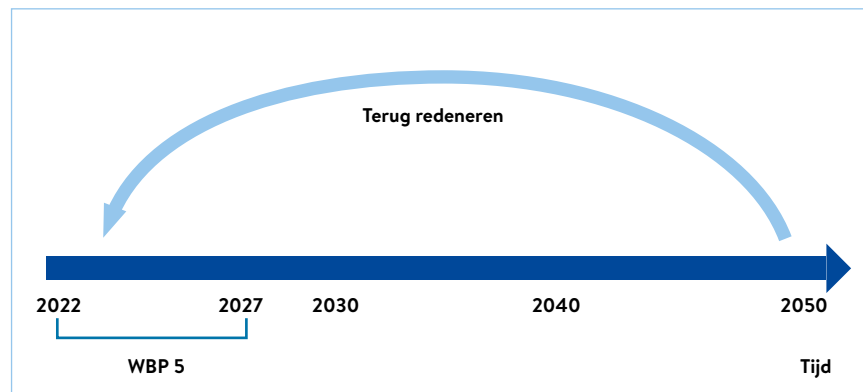
We beginnen met onze aanpak niet op nul; we nemen onze ervaringen en leringen uit het Waterbeheerplan 4 mee in onze aanpak. De voornaamste lessen uit de planperiode 2016-2021 van WBP4 ‘Waardevol water. Samen meer waarde geven aan water’ zijn:

- ▶ De klimaatverandering vraagt om een omslag in denken en handelen van het waterschap, gebiedspartners en alle watergebruikers. Zowel de landbouw, natuur als het bebouwde gebied hebben de afgelopen jaren in ons beheergebied veel schade onderzonden. Dat is een situatie die ongewenst is. Dit vraagt van het waterschap dat we ons meer dan voorheen moeten richten op zowel het bebouwde als het landelijke gebied en van de beekdalen tot en met de hoge zandruggen. Een eerste stap hierin hebben we gezet met het actieprogramma Leven-de-Dommel.
- ▶ De verwevenheid van natuur, landbouw en bebouwing en de daarmee samenhangende opgaven vanuit deze belangen maakt duidelijk dat we als partijen gezamenlijke keuzes moeten maken. Waar gaan we aan de slag met een integrale gebiedsgerichte aanpak? Als waterschap kunnen we vanuit de beschikbare capaciteit niet overal tegelijk aan de slag. En we zien en ervaren dat andere partijen dat ook niet kunnen.

- ▶ We zijn als waterschap ambitieus, maar hebben moeite om onze beleidsvoornemens en bestuurlijke afspraken tijdig te realiseren. Dit vraagt veel meer dan voorheen om focus, zowel ambtelijk in de projectvoorbereidingen als bestuurlijk in de besluitvorming. Waar staan we voor als waterschap, welke mijlpalen slaan we en hoe gaan we die waarmaken? Daarnaast kost het tijd om partners mee te nemen, om er in goed overleg samen uit te komen of om gronden te verwerven. Het ruimtelijk instrumentarium is daarbij niet altijd toereikend gebleken.

Drie principes geven inhoudelijke sturing aan de watertransitie

In de komende planperiode, die loopt van 2022 tot en met 2027, starten we met de watertransitie. We zien de wateropgaven niet als een optimalisatieprobleem, maar gaan fundamenteel anders te werk. We ontwikkelen vanuit de huidige situatie (A) naar de gewenste situatie in 2050 (B) via de werkwijze die de gewenste situatie in 2050 (B) vraagt. Dat vraagt om een omslag in denken en handelen van zowel het waterschap, onze gebiedspartners als alle watergebruikers.

Figuur 2: ontwikkelen vanuit de huidige situatie naar de gewenste situatie via de werkwijze die de gewenste situatie vraagt.

Samen met alle partijen in het gebied hanteren we drie eenvoudige, sterke richtinggevende principes voor alle ontwikkelingen. Met deze wegwijzer in de hand brengen we focus aan in de besluitvorming, komen we samen tot toekomstbestendige oplossingen en zetten we de fundamentele verandering die is beoogd met de watertransitie in gang. Deze principes geven richting en prioriteiten aan de watertransitie op de korte, middellange en lange termijn.

De drie richtinggevende principes zijn:

- 1 **Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt**
- 2 **Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan**
- 3 **Wat schoon is moet schoon blijven**

Deze principes vallen niet uit de lucht. Ze zijn een logische doorzetting van principes die al jaren worden beleden¹. Al in de Nota Ruimte van 2004 is 'water als ordenend principe' geïntroduceerd. Deze Nota betekende een belangrijke stap in de positionering van water. De Nota sprak toen al over de noodzaak voor een watertransitie. Door klimaatverandering, zeespiegelstijging, bodemdaling en een toenemende druk op de schaarse beschikbare ruimte, is een toenemend bewustzijn ontstaan van de urgentie om anders om te gaan met water. Alleen technische maatregelen zijn niet meer voldoende. Overheden, maatschappelijke organisaties en marktpartijen zoeken naar andere, duurzamere oplossingen om mee te bewegen en ruimte te geven aan water; 'klimaatadaptatie' stond voor het eerst op de kaart. We constateren dat de principes van de watertransitie nog maar beperkt in praktijk zijn gebracht en nog niet de beoogde omslag hebben bewerkstelligd.

De drie principes van de watertransitie voeren we ook na deze planperiode verder door. Het denken en handelen vanuit de lange termijn, draagt bij aan het zijn van een betrouwbare overheid. Ondernemers en medeoverheden kunnen daarbij investeren vanuit een nieuwe realiteit. Denken op de lange termijn biedt ook ruimte voor een geleidelijke aanpassing van plannen in de ruimtelijke ordening, beleidsregels en instrumenten.

Bron: Zoals 'vasthouden-bergen-afvoeren' (WB21, 2000)¹ en 'niet afwentelen' (WB21 en KRW, 2000).

DE DRIE PRINCIPES NADER UITEENGEZET

De principes geven nadere betekenis aan onze ambitie en de gewenste situatie in ons beheergebied. Zij kunnen niet overal letterlijk worden toegepast, maar we willen zoveel mogelijk handelen in de geest van. De gewenste richting willen we bereiken door het goede voorbeeld te geven, via het verleiden en stimuleren van partners en in uitzonderlijke gevallen zullen we het moeten afdwingen (in deze volgorde).

1 Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt

- ▶ In landbouw, natuur en stedelijk gebied wordt al het water dat valt geïnfiltreerd in de bodem. We hebben gezonde vitale bodems met meer organische stof en bodembio-diversiteit nodig voor waterconserving en een klimaatrobuust watersysteem. Waar infiltratie niet kan (kwelgebieden) is ruimte gemaakt om het water maximaal vast te houden en vertraagd af te voeren. Benedenstrooms heeft niemand last van water dat wordt afgevoerd en toename van kwel/grondwaterstanden in de beekdalen wordt geaccepteerd.
- ▶ In het stedelijk gebied is de inrichting van de openbare en private ruimte gericht op infiltratie en waar dat niet kan geregeld in klimaatbuffers.
- ▶ Natuurgebieden zijn bij uitstek gebieden die functioneren als een spons. In principe verlaat geen druppel het gebied via de oppervlakte. Indien natuurgebieden zijn aange-wezen en ingericht als klimaatbuffer, kan dit gebied ook water leveren aan omliggende gebruikers in tijden van droogte.
- ▶ Agrarische bedrijven hebben de bodem op orde om maximaal te kunnen infiltreren en zij maken, boven of onder de grond, ruimte voor berging van al het 'eigen water'.

De drie principes nader uiteengezet (vervolg van vorige pagina)

2 Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan

De hoofdlijn is: “Peil volgt gebruik waar het kan en gebruik volgt peil waar het moet.” We willen een structurelere oplossing vinden in het aanpassen van de waterafhankelijke functies, zodat die meer in overeenkomst zijn met de mogelijkheden en natuurlijke condities van het water- en bodemsysteem. Wat betekent dit?

Partijen anticiperen op grotere weersextremen. Droge en natte perioden horen bij de natuurlijke dynamiek van de plek en het daarbij passende gebruik en leiden niet meer tot onverwachte en onoverkomelijke schade. Enkele voorbeelden:

- ▶ Stedelijke uitbreidingen en inbreidingen voor zowel woningen als bedrijven hebben geen verlagend effect op de grondwaterstanden en zijn bestand tegen wateroverlast. We accepteren dit niet meer in de beekdalen. Tenzij we, net als in de uiterwaarden van de grote rivieren, denken aan drijvende woningen en bedrijven of constructies op palen.
- ▶ Bij de aanleg van infrastructuur wordt rekening gehouden met de condities die horen bij het toekomstbestendige watersysteem.
- ▶ Kenmerkend voor de natuur is dat ze zich aanpast aan nieuwe omstandigheden, zoals een veranderend klimaat of watersysteem. Het gaat dus niet alleen om het behouden van wat er is of het herstellen van wat er was, maar vooral om robuuste natuur die tegen (weers)extremen kan.
- ▶ Agrarische bedrijven passen hun grondgebruik op termijn aan op de lokale bodem- en watercondities. Zij maken in hun bedrijfsvoering keuzes inclusief de risico's om in extremere weersomstandigheden een duurzame toekomst te hebben. Het waterschap ondersteunt hen in dit veranderingsproces met kennis en stimuleringsmaatregelen, waar mogelijk met partners (Rijk, provincie).

3 Wat schoon is moet schoon blijven

Alle gebruikers zijn verantwoordelijk voor een goede waterkwaliteit. Iedereen geeft het water minstens zo schoon af als ze het hebben ontvangen.

- ▶ Het waterschap zet zich in voor de bronaanpak, de end-of-pipe-oplossing en een verbetering van de kwaliteit van het effluent (denk aan medicijnresten, microplastics).
- ▶ Gemeenten gebruiken het rioolstelsel waar het voor bedoeld is, namelijk het transporteren van vuil water naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie. Gemengde rioolstelsels worden uitgefaseerd.
- ▶ Natuurgebieden zijn de ‘schoonwatermachines’ van het watersysteem. Ze vormen samen met (agrarische) bufferzones langs watergangen ononderbroken aders door het landschap met biodiversiteit voor natuur, landbouw en mensen.
- ▶ Agrarische percelen hebben geen negatief effect op de waterkwaliteit van het oppervlaktewater en het grondwater. Bufferzones langs watergangen zorgen voor extra zuivering. Of een ondernemer dit invult door extensivering, kringlooplandbouw, precisie-landbouw of een andere vorm, is aan de ondernemer.

Onze werkwijze in het veld: vier uitgangspunten

De drie inhoudelijke principes van de watertransitie bieden een inhoudelijk kompas waarmee verandering vorm krijgt. Daarnaast hanteren we vier uitgangspunten die typerend zijn voor onze werkwijze de komende planperiode. Deze uitgangspunten passen bij de opgave waar we voor staan en bij de urgentie die we voelen. Ze geven invulling aan een andere manier van werken bij De Dommel. We passen deze werkwijze consequent toe op de wateropgaven.

De vier uitgangspunten zijn:

- 1 We zijn een activerende overheid**
- 2 We stimuleren anderen om te veranderen**
- 3 We werken met een integrale, gebiedsgerichte aanpak**
- 4 We differentiëren onze aanpak per gebied**

Uitgangspunt 1: we zijn een activerende overheid - stellen kaders en agenderen

We sturen vanuit de urgentie van een toekomstbestendige waterhuishouding scherper dan in het verleden op het belang van water. We pakken onze verantwoordelijkheid, gaan lastige en complexe vraagstukken niet uit de weg en gaan actief aan de slag. Ons vertrekpunt is het belang van water. We nemen daarbij maatregelen die nodig zijn voor de toekomstbestendige waterhuishouding. Dit doen we bijvoorbeeld door duidelijke kaders te stellen in ons beleid. Door regels te stellen voor gebruik van water in maatschappelijke ontwikkelingen, projecten en externe initiatieven. Dit houdt in dat water een grotere sturende rol heeft bij de ruimtelijke toedeling van functies. Niet alles kan meer overal en altijd. We laten zien wat de impact is van ontwikkelingen, projecten of initiatieven die slecht zijn voor de toekomstbestendige waterhuishouding. We sturen met ons instrumentarium op watergerelateerde zaken, zoals een hoger waterpeil, regels in het klimaatrobuuste beekdal of voor het dempen, verondiepen en stuwen van de B- en C-watgangen. We sturen niet met regels op het gebruik zelf (we schrijven bijvoorbeeld geen regel uit die de teelten van een agrariër voorschrijft). We laten vooral ook zien wat er wel mogelijk is.

We zijn een activerende overheid, naar onszelf én naar onze partners. We vervullen een aanjagende rol. We agenderen de watertransitie op gesprekstafels bij onze partners. Zoeken de dialoog en het publieke debat op, met een duidelijke boodschap over de watertransitie. Daar waar de urgentie groot is en er weinig actiebereidheid is, wijzen we anderen op hun verantwoordelijkheden voor de wateropgaven. We nemen nu en in de toekomst geen verantwoordelijkheden van partners over.

Uitgangspunt 2: we stimuleren anderen om te veranderen

Parallel aan onze kaderstellende en agenderende rol, stimuleren we anderen om te veranderen. We verleiden, stimuleren én dwingen af indien nodig. Dit moet niet gezien worden als een tegenstelling in onze rolvatting; deze rollen vullen elkaar aan. We doen beide: we pakken onze verantwoordelijkheid door strakker te sturen op het waterbelang (via regels, kaders en het agenderen van de wateropgaven) én we bieden een helpende hand. Het waterschap is niet in staat de gevolgen van klimaatverandering weg te nemen of te compenseren. De weersinvloeden en leefomstandigheden zijn aan verandering onderhevig, en iedereen moet een modus vinden om hiermee om te gaan. De watertransitie raakt alle grond- en watergebruikers in het gebied, in meer of mindere mate. We stimuleren

gebruikers in het gebied om te ontwikkelen en zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Als we zien dat er onevenredig nadeel of onacceptabele schade optreedt voor één of meerdere gebruikers, door een toekomstbestendige waterhuishouding, staan we de gebruikers bij in deze transitieperiode. Zo vergroten we het handelingsperspectief van deze gebruikers. Het is niet onze wettelijke taak, maar wel in ons belang. We bouwen voort op hetgeen we al doen om gewenst gedrag te stimuleren en gebruikers te helpen. Denk aan subsidieregelingen, zoals de klimaatbufferregeling en afkoppelbijdragen, kennisdeling, vergoeding voor ecosysteemdiensten, mitigatiemaatregelen en het cofinancieren van gewenste innovaties. In geval van compensatie hebben we een nadeelcompensatie- en natschaderegeling. Waar nodig passen we ons instrumentarium de komende jaren aan de veranderende opgaven aan.

Uitgangspunt 3: we gaan naar een integrale gebiedsgerichte aanpak

We verbreden de huidige wateropgaven vanuit de Europese Kaderrichtlijnwater (KRW) naar een watersysteemherstel in de beekdalen en brongebieden. We verleggen als waterschap de aandacht van het beekdal naar het totale beheergebied, als onderdeel van een integrale gebiedsgerichte aanpak. Juist de verwevenheid van bebouwing, landbouw en natuur, die kenmerkend is voor het landschap van Midden-Brabant, is in onze ogen een kans om de wateropgaven slim te verbinden. Een integrale gebiedsgerichte aanpak betekent een transparante afweging en aanpak van alle belangen en doelen in het gebied, waaronder de water-, natuur- en stikstofopgaven, maar ook de landbouw- en energietransitie, de woningbouwopgave, de mobiliteitsopgave, de economie en het ondernemersklimaat. Het vraagt om grensontkennend handelen, waarbij de opgave(n) centraal wordt gesteld. Iedere overheid of private partij blijft verantwoordelijk voor zijn eigen kerntaken, we nemen geen verantwoordelijkheden (noch investeringen) over.

Samen met de provincie Noord-Brabant brengen we partijen uit een gebied samen als dit nog niet uit zichzelf ontstaat of al aanwezig is. Denk aan overheden, bedrijven, inwoners, belangenorganisaties en kennisinstellingen. Gezamenlijk verkennen we de maatschappelijke opgaven in het gebied en stellen een passend pakket aan maatregelen samen.

Maatregelen die we als waterschap voorstaan voor watersysteemherstel zijn de herinrichting van de kleinere watergangen op de flanken en hoge zandruggen, zodat ze meer water vasthouden. Hierbij moet een balans gevonden worden om zoveel mogelijk water vast te houden zonder dat de kans op wateroverlast en de gevolgen ervan uit het oog wordt verloren. De nieuwe trits maatregelen voor deze watergangen wordt dempen, verondiepen of stuwen. Daarbij is de waterkwaliteit een belangrijke voorwaarde voor het vasthouden en het infiltreren van dit water naar het grondwater. De bronaanpak van ongewenste stoffen in deze wateren heeft prioriteit. We pakken onze rol op gebied van grondwaterbeheer: met hulp van deelstroomgebiedsanalyses en aan de hand van beleid, plantoetsing en lobby sturen we steviger op meer water vasthouden, infiltreren, de gewenste grondwaterstand en het terugdringen van het grondwatergebruik in de gebieden.

Uitgangspunt 4: we differentiëren per gebied aan de hand van knelpunten

Naast de verwevenheid van functies in ons beheergebied zien we ook een grote verscheidenheid aan gebieden. Ieder deelgebied in ons beheergebied heeft een andere karakteristiek, een andere historie en andere organisatievormen. Kortom de startpositie is anders en ook de gewenste situatie voor 2050 varieert. Dit vraagt om maatwerk; we moeten als gezamenlijke partijen een strategie en tactiek bepalen die passend is bij de omstandigheden in het gebied. We gaan in de planperiode 2022-2027 onze aanpak naar de gebieden differentiëren. We gaan aan de slag met de meest urgente knelpunten. We sluiten medio 2021 een maatwerkovereenkomst af met de provincie Noord-Brabant, waarin we de eerste contouren schetsen voor de aanpak per gebied in de komende planperiode. We werken deze aanpak verder uit in nauwe afstemming met partners in de betreffende deelgebieden.

Onze interne organisatie verandert mee

Onze interne organisatie gaat de komende jaren veranderen. Een koerswijziging van deze omvang gaat gepaard met verandering in de manier van organiseren en de benodigde competenties. De organisatie moet mee ademen met de huidige tijdsgeschiedenis. Dat wil zeggen dat we flexibel en adaptief gaan programmeren en nieuwe (digitale) mogelijkheden aangrijpen voor een slimmer waterbeheer.

We zijn een lerende organisatie en gaan adaptief programmeren

De transitie vraagt een andere manier van werken van de organisatie. Waar de organisatie tot nu toe vooral gebaat was bij stabiliteit en een gedegen planning, vereist de uitdaging van de watertransitie meer wendbaarheid en aanpassingsvermogen. We werken aan de best mogelijke oplossingen en organisatievormen, redenerend vanuit onze doelen.

De watertransitie vraagt om een omslag in het denken en doen van het hele team Dommel, van bestuurder tot ambtenaar. Deze omslag kost tijd. We gaan hier al werkend mee aan de slag en durven dingen anders te doen dan voorheen. We bouwen evaluaties en leermomenten in, zodat we zien wat wel en niet werkt en we steeds kunnen verbeteren. Ook leren we van onze omgeving. Zo komen we samen verder. We hebben nieuwe kennis en competenties nodig - denk aan samenwerken in gebiedsprocessen, inhoudelijke kennis van droogte en nieuwe stoffen en datamanagement. Dit bereiken we door het ontwikkelen van onze medewerkers, met gerichte werving en selectie en daar waar nodig kopen we kennis in.

Daarnaast kiezen we voor een aanpak die passend is bij de opgave. De huidige manier van organiseren is daarbij niet heilig. Door onze organisatie meer wendbaar in te richten, zijn we in staat om in te spelen op de verandering van de omgeving. Vanuit de urgentie van het gebied en redenerend vanuit een toekomstbestendige waterhuishouding ontstaat er een adaptieve programmering voor het werk van het waterschap. Deze programmering vertalen we naar de jaarlijks op te stellen uitvoeringsplannen.

We blijven ondanks deze veranderingen een betrouwbare partner voor onze omgeving. Dit is terug te zien in onze dienstverlening. We handelen eenduidig en in lijn met onze doelen en principes. Onze medewerkers én onze omgeving ervaren dat wij altijd onze verantwoordelijkheid voor water nemen. We ronden alle lopende projecten af volgens de al vastgestelde of nog vast te stellen projectplannen.

Met programma's werken we aan de toekomstbestendige waterhuishouding

We werken in dit Waterbeheerprogramma met drie waterdoelen: Droge Voeten, Schoon Water en Voldoende Water. In de hoofdstukken 4, 5 en 6 zetten we onze doelen en maatregelen uiteen aan de hand van drie programma's. De programma's moeten niet los van elkaar gezien worden. We kijken systematisch naar ons gebied, redenerend vanuit de werking van het watersysteem. De doelen en maatregelen van de programma's hangen nauw samen en beïnvloeden elkaar. Waterconservering en peilbeheer dat is afgestemd op grondwateraanvulling, kan bijvoorbeeld niet los gezien worden van de mate waarin we schade en wateroverlast accepteren en risico's kunnen beheersen. Als de risico's op wateroverlast of schade te groot zijn, moeten we wendbaar zijn in de sturing van het watersysteem en het water snel af kunnen voeren. Maar ook de waterkwaliteitseisen vanuit het programma Schoon Water zijn altijd van invloed op de interventies die we doen. Neerslag zoveel mogelijk laten infiltreren op de plek waar deze valt en zolang mogelijk vasthouden, is alleen gewenst, als de waterkwaliteit geborgd is. We willen het oppervlaktewater en grondwater niet vervuilen. Kortom: met de programma's werken we doelgericht én integraal aan de toekomstbestendige waterhuishouding.

We zien digitale transformatie als belangrijke bouwsteen voor ons werk

Digitalisering en technologie zijn ontwikkelingen die niet meer weg te denken zijn in de samenleving. Ook in ons beheergebied maken veel bedrijven en kennisinstellingen wereldwijd het verschil met hun innovatieve digitale technieken; artificiële intelligentie, slimme software, lidar, virtual reality en de hardware die hiervoor nodig is. Werken met nieuwe data en nieuwe digitale technieken bieden kansen voor ons als waterschap, op weg naar effectiever waterbeheer. We zien dat we met digitalisering een belangrijk instrument in handen hebben dat bijdraagt aan het bereiken van onze wateropgaven. Het waterschap wilt deze kansen grijpen. Er is een goede start gemaakt met automatisering van stuwen, beslissingsondersteunende systemen voor beheerders en uiteraard zijn data en automatisering al lange tijd belangrijk in de operaties van de RWZI's. Desondanks staan we als waterschap op dit vlak – in vergelijking met de mogelijkheden - in de kinderschoenen.

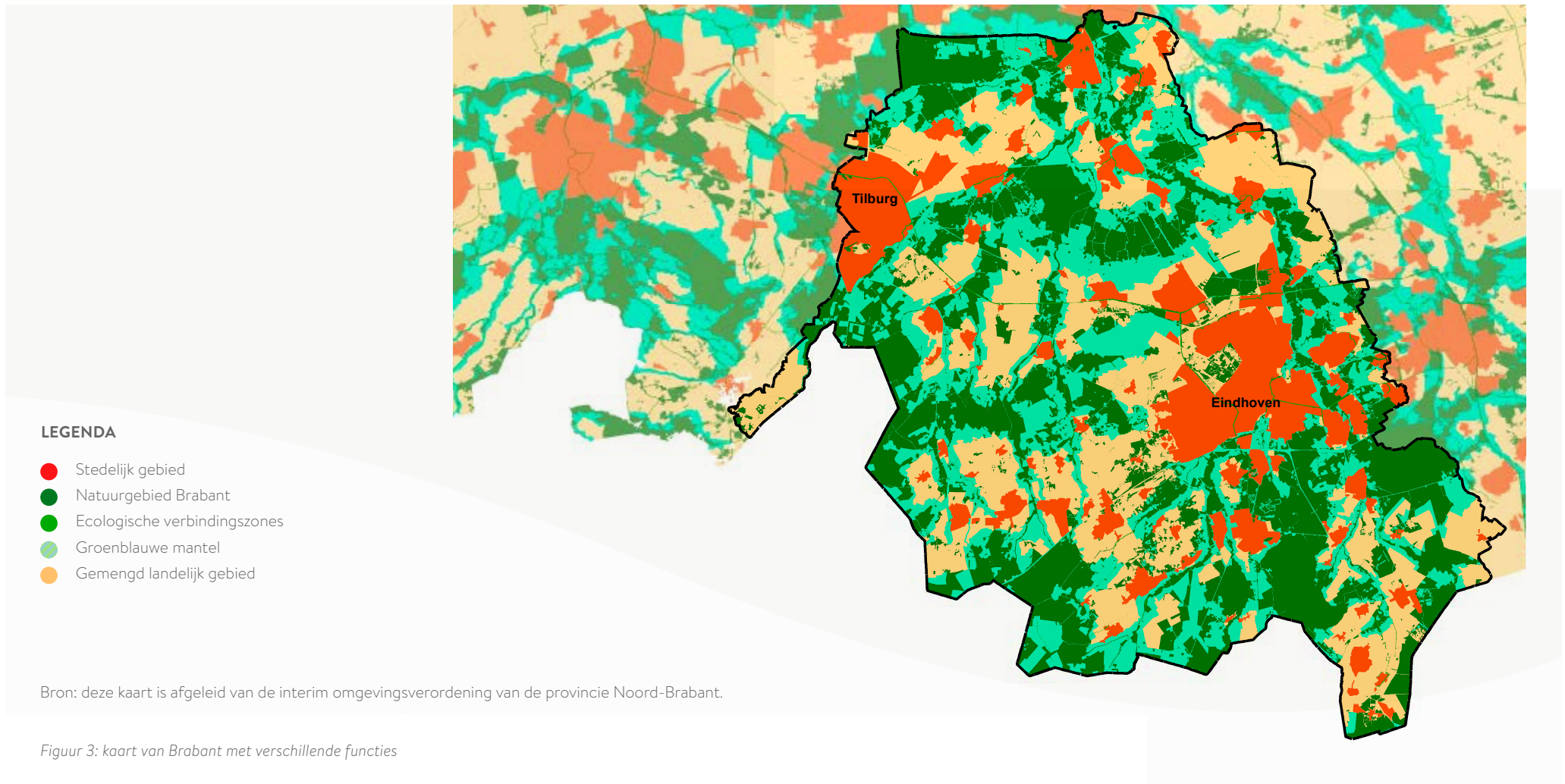
We kiezen voor de planperiode 2022-2027 een traject dat aansluit op waar we als waterschap anno 2021 staan. De komende periode werken we aan het op orde krijgen en houden van de waterdata, voldoen we aan nieuwe wetgeving (bijv. op gebied van privacy) en leveren we maatwerk in het aanbieden van bruikbare data aan verschillende partners. We zetten tot eind 2027 eerste stappen in data science, data-engineering en toepassen van nieuwe technologieën (denk aan satellieten, drones, lidar). Zodat we ook hier klaar zijn voor de ontwikkelingen op de langere termijn (2050). Een voorbeeld: met het automatiseren van stuwen en betere data over het klimaat en de weersomstandigheden, kunnen we het beheer en onderhoud adequater uitvoeren. Het huidige waterkenniscentrum van het waterschap vervult een belangrijke en centrale rol in het ontsluiten van deze data.

Medewerkers worden verder geschoold op het gebied van technologie en data, informatie, kennis en wijsheid. We zoeken naar cross-overs met andere data-leveranciers in ons gebied en zoeken nieuwe allianties met andere overheden, ondernemingen, onderwijs en inwoners en belangenpartijen.

2

EEN TOEKOMSTBESTENDIGE LEEFOMGEVING

We hebben als functionele overheid onze eigen specifieke taken, doelen en opgaven. Tegelijkertijd hebben we als overheid een rol in de maatschappij en het realiseren van andere opgaven en doelen daarbinnen. Het waterschap beschikt namelijk over uitvoeringskracht en veel gebiedskennis. Dit is essentieel bij de vormgeving van maatschappelijke transities in de gebieden. Of het nu gaat om de natuur, de energietransitie, landbouwtransitie, een vitale bodem of de overgang naar een circulaire economie: in veel gevallen speelt water een sleutelrol in de maatschappelijke opgaven. Als energieleverancier in de energietransitie, als productiemiddel in de landbouw, als basisvoorwaarde voor wonen en recreëren.

Enkele opgaven hebben ook een ruimtelijke impact in het gebied. Bovenstaande kaart illustreert de verschillende gebieden en functies in Brabant. Hieruit blijkt dat de verwevenheid van functies in ons beheergebied groot is. De nieuwe opgave voor de watersector is om het waterperspectief te verbinden met de maatschappelijke opgaven in een gebied. Om opgaven samen op te pakken, ook omdat de omgeving hierom vraagt.

Het waterschap streeft naar een toekomstbestendige leefomgeving in 2050, daarvoor is een toekomstbestendige waterhuishouding nodig. In dit hoofdstuk staan we stil bij enkele ontwikkelingen die van invloed zijn op die leefomgeving en welke rol het waterschap hierin pakt. Dit zijn de Omgevingswet, de woningbouwopgave, de landbouwtransitie, de energietransitie, circulariteit, biodiversiteit en plaagsoorten

De Omgevingswet

De introductie van de Omgevingswet is een belangrijke ontwikkeling in politiek-bestuurlijk Nederland. De Omgevingswet gaat meer dan 20 wetten en honderden regelingen vervangen op het vlak van de fysieke leefomgeving en start in 2022. Een belangrijke stap op weg naar de één-overheidsgedachte met als doel om slagvaardiger te zijn als overheden bij de inrichting van de openbare ruimte. De Omgevingswet wil meer ruimte geven voor ideeën van initiatiefnemers en voor lokale afwegingen. Ook al zijn vooral Rijk, provincies en gemeenten aan zet bij de Omgevingswet (vanuit hun bevoegdheden in de ruimtelijke ordening), deze ontwikkeling gaat het werk en de positionering van het waterschap komende planperiode veranderen.

Het waterschap ziet de Omgevingswet als kans om water als ordenend principe meer handen en voeten te geven. We volgen daarbij de lagenbenadering. We houden onze instrumenten tegen het licht, zodat ze aansluiten bij de Omgevingswet en sturing geven aan dit principe. We zoeken naar nieuwe en slimme allianties, die aansluiten bij de ambitie van de Omgevingswet en die bijdragen aan het slim verbinden van de wateropgaven aan overige opgaven. Een goed voorbeeld hiervan is het Van Gogh Nationaal Park. Het schaalniveau van dit gebied is groot, circa een kwart van Brabant. De top-kenniseconomie van Brainport en Brabantstad wordt gepositioneerd naast de grote natuurgebieden en het kleinschalige beeklandschap die het gebied rijk is. Ruim 40 partners zijn betrokken en onderschrijven deze ambities. Voor het waterschap is dit een goede manier om onze waterdoelen te realiseren en breder in te bedden in de gebiedsopgaven. Het Van Gogh Nationaal Park biedt de kans om strategisch te handelen én focus te houden op de eigen uitvoeringskracht.

De woningbouwopgave

Er is een grote woningbouwopgave: tot 2030 komen er ruim 120.000 woningen bij in Brabant. Daarnaast liggen er grote opgaven voor revitalisering van wijken en industriegebieden. We zien dat de extreme zomerbuien veel wateroverlast kunnen geven in het bebouwde gebied en dat een groene inrichting een positief effect heeft op hittestress. Gemeenten moeten grote slagen maken met klimaatadaptatie in dorpen en steden. Net als private partijen (vastgoed- en grondeigenaren). Ook andere opgaven leiden tot aanpassingen in het bebouwd gebied, zoals de energietransitie. Als ondergrondse infrastructuur wordt vervangen is dit een kans om de bovengrond gelijktijdig klimaatbestendiger in te richten.

Het bebouwd gebied staat voor meerdere opgaven die vaak raken aan de waterhuishouding. Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk om deze opgaven aan te pakken. Enkele gemeenten zijn koploper in de aanpak van de wateropgaven, wat het waterschap toejuicht. In de gebieden waar de wateropgave groot en urgent is en dit niet hoog op de bestuurlijke agenda van de gemeenten staat, zal het waterschap zich extra inzetten om de wateropgave een prominente plaats in de besluitvorming te geven. We adviseren in de omgevingsdialogen, die met de komst van de Omgevingswet juist nu een impuls krijgen. We willen een stevige positionering van het waterbelang in de omgevingsvisies, omgevingsplannen en de ruimtelijke ordening van provincie en gemeenten. We gaan daarnaast actief het gesprek aan met gemeenten en benutten bestaande samenwerkingsverbanden. Denk bijvoorbeeld aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA), waar we met gemeenten, de provincie en het Rijk samenwerken om Nederland klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. Het waterschap en gemeenten werken samen in een drietal werkregio's, als onderdeel van DPRA. Werkregio's werken samen op de schaal van Zuid-Nederland (Brabant-Limburg). Hiertoe wordt een Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland opgesteld.

We agenderen de wateropgave en stemmen werkzaamheden tussen waterschap en gemeenten onderling af. We doen niet het werk van een gemeente of adviesbureau. We brengen het waterbelang onder de aandacht en bedenken hoe we samen sneller en beter tot een toekomstbestendig watersysteem komen. Het vertrekpunt zijn onze doelen uit de programma's Droge Voeten, Schoon Water en Voldoende Water. We zoeken bijvoorbeeld gezamenlijk naar oplossingen en maatregelen in de ruimtelijke inrichting voor de aanpak van wateroverlast, droogte, hittestress en de beperking van gevolgen bij overstromingen. We willen daarnaast minder regenwater ontvangen op de zuiveringen en het gebruik van vervuilende overstorten beperken. We zoeken mogelijkheden om het water vanuit het stedelijk gebied in te zetten in de bestrijding van droogte, vanuit de gedachte dat de stad ook als (water)bron voor het landelijke gebied kan fungeren. We denken aan de aanleg van klimaatbuffers. We kijken graag samen met gemeenten naar de mogelijkheden, zonder dat we verantwoordelijkheden van hen overnemen.

Om oplossingen te vinden hebben we nieuwe en slimme allianties nodig. Een mooi voorbeeld waar dit al gebeurt is de Regionale Energie en Klimaatstrategie Hart van Brabant

(REKS). Oplossingen die goed zijn voor voldoende duurzame en klimaatbestendige woningen, maar ook een bijdrage leveren aan een toekomstbestendige waterhuishouding. We gaan ons de komende planperiode inzetten voor nieuwe allianties vanuit de denklijn “Rood voor Blauw”. Bij nieuwbouw en bij de revitalisatie van woningen en bedrijven willen we meer ruimte creëren voor water in het landelijke en bebouwde gebied.

De landbouwtransitie

De landbouw is al jaren in beweging en bezig aan een landbouwtransitie. Er is een diversiteit in bedrijfsvoering; van intensief tot extensief, van klein tot groot, van veehouderij tot boomteelt. De helft van de boeren heeft geen opvolging en voor veel sectoren staan de winstmarges onder druk. Juist deze inkomsten zijn nodig voor investeringen om te verduurzamen. Stapeling en verandering in landelijke en provinciale wetgeving is van grote invloed op de bedrijfsvoering van boeren. Veel boeren zoeken oplossingen voor mest- en stikstofproblematiek, aanhoudende droogte en de terugkeer van de vitaliteit van de bodem en biodiversiteit. Ze kiezen voor stoppen, innovatie in techniek of verbreden of extensiveren van de bedrijfsvoering richting zorg of natuurinclusief. Voor de gronden van de stoppers is veel interesse; bij de overblijvers in de landbouw, maar ook voor energie, woningbouw en natuur. Hierdoor neemt de druk op de grond voortdurend toe. De verwachting is dat hierdoor verdere opschaling gaat plaatsvinden richting efficiëntere veehouderij en akkerbouw. Tegelijkertijd doen nieuwe vormen van landbouw hun intrede, zoals agroforestry en voedselbossen en zijn er nieuwe samenwerkingsvormen ontstaan. Denk aan de herenboeren met burgers en regionaal in de vorm van landschapscoöperaties.

We nemen onze verantwoordelijkheid voor een toekomstbestendige leefomgeving en dragen als waterschap bij aan de landbouwtransitie. We passen de werkwijze uit het eerste hoofdstuk toe op onze rol in de landbouwtransitie. We oefenen als waterschap invloed uit, door duidelijke kaders te stellen voor de waterhuishouding in het landelijk gebied. Daarnaast stimuleren we gewenst gedrag en bieden we perspectief voor de agrariër.

We hebben eigen regelgeving én die van de provincie en het Rijk, waar we actief invloed uitoefenen op de regionale en landelijke regelgeving via overleg en lobby. We gaan komende planperiode verder dan de huidige aanpak, omdat de doelen van Schoon Water en Voldoende Water niet snel genoeg worden bereikt. Gezien de huidige staat van het watersysteem in het buitengebied, stellen we als waterbeheerder stevige(re) randvoorwaarden voor landgebruik en functies in het buitengebied. Dat doen we aan de hand van de drie leidende principes van de watertransitie. Voorbeelden hiervan worden gegeven in het volgende tekstkader.

Hoe vertalen we de drie principes naar kaders voor het landelijk gebied?

- 1 Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt**
We sturen op minder verbruik van water met bedrijfsplannen voor water en bodem. Regels voor onttrekking van grond- en oppervlaktewater worden herzien; sturing vindt plaats door vergunningen en het beregeningsbeleid (zie Programma Voldoende Water).
- 2 Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan**
Het wordt natter in de beekdalen, we houden de stuwen langere tijd kunstmatig hoog en daarmee wijzigen de mogelijkheden voor het gebruik. Dat leidt tot aanpassing van gebruik op deze plek voor infra-structurele werken, natuurdoeltypen én landbouwkundig gebruik (zie Programma Droge Voeten).
- 3 Wat schoon is moet schoon blijven**
We streven naar een nulemissie in 2030 van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlakte- en grondwater, in lijn met het huidige Rijksbeleid. In 2019 heeft het Ministerie van LNV de ‘Toekomstvisie gewasbescherming 2030’ gepubliceerd. Deze is opgesteld in samenwerking met vertegenwoordigers vanuit de land- en tuinbouw, de gewasbeschermingsmiddelenindustrie, natuur- en milieuorganisaties en de watersector. Eén van de doelen is dat in 2030 geen emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu meer plaatsvinden.

Naast onze kaderstellende rol helpen we de agrariër die een stap in de landbouwtransitie en de toekomstbestendige waterhuishouding wil maken. We zetten daarbij instrumenten in die passen bij de ondernemer en nemen het ondernemerschap niet over.

Maatregelen die water vasthouden en daarmee aanvulling van grondwater bevorderen, worden gestimuleerd. We stimuleren en ondersteunen grondgebruikers om te experimenteren met een gebruik dat past bij de toekomstbestendige waterhuishouding. Denk aan aanpassingen in de bedrijfsvoering van drainage, plaatsen van stuwen, innovatie in de vorm van andere teelten, subsidieregelingen of vergoedingen voor ecosysteemdiensten. We sluiten aan bij lopende samenwerkingsprogramma's zoals 'Wel goed water geven'. Daar waar de toekomstbestendige waterhuishouding leidt tot grote knelpunten die we moeilijk kunnen oplossen, maken we gebruik van nadeelcompensatie, kleinschalige grondruil of in het uiterste geval herverkaveling. Dit laatste als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak (zie o.a. Programma Voldoende Water), redenerend vanuit een toekomstbestendige waterhuishouding, maar vooral ook passend bij wat deze gebruiker helpt om zelf ook toekomstbestendig te worden. Ook dit is een transitie. Om deze transitie vorm te geven gaan we tot eind 2023 in een aantal pilotprojecten op zoek naar structurele oplossingsrichtingen die haalbaar en betaalbaar zijn voor het waterschap en de grondgebruikers.

Een vruchtbare en vitale bodem is essentieel voor het vasthouden van water en de aanvulling van grondwater. Een vitale bodem draagt bij aan een toekomstbestendige waterhuishouding door een goede infiltratie, capillaire werking, bewortelbaarheid, sponswerking, opname van nutriënten, afbraak van schadelijke stoffen en weerbaarheid tegen plagen. Een vitale bodem leidt tot minder regenwaterafvoer, afspoeling en uitspoeling en een lagere beregeningsbehoefte. Een vitale bodem heeft minder input, zoals gewasbeschermingsmiddelen, nodig dan een verstoorde bodem. Wij stimuleren een vitale bodem door het inzetten op en het financieel ondersteunen van innovaties en andere maatregelen, zoals het maaisel uit de sloten beschikbaar stellen voor het land. We dragen kennis uit vanuit projecten en programma's naar partners in het gebied, bijvoorbeeld via de Bedrijfs Bodem- en Waterplannen, het Plattelandsontwikkelingsprogramma en het kennisprogramma 'BodemUp'. Indien we tegen belemmerende regelgeving aanlopen, stellen we dit aan de orde. Samen met de provincie Noord-Brabant streven we naar een structurele aanpak en een duurzame beweging van

grondeigenaren op dit thema, met als doel om het organische stofgehalte van de bodem te verhogen. Daarbij opgemerkt dat de eigenaar en gebruiker van gronden primair verantwoordelijk blijven voor de kwaliteit van de bodem.

De energietransitie

We hebben als waterschap klimaatmitigatie doelen vastgesteld. Dit vraagt in de eerste plaats om energiebesparing, naast de energietransitie en de reductie van koolstofdioxide (CO₂). We geven zelf het goede voorbeeld: samen met de omgeving streven we naar een energieneutrale bedrijfsvoering en een halvering van de CO₂-voetafdruk in 2025. We willen in 2050 alle gebouwen van het gas af hebben en geen broeikasgassen meer uitstoten. Hiermee draagt het waterschap bij aan de energietransitie en een toekomstbestendige leefomgeving. In de planperiode 2022-2027 zetten we als waterschap in op de volgende maatregelen voor onze doelen van een energieneutrale bedrijfsvoering en een halvering van de CO₂-voetafdruk in 2025:

- ▶ We zoeken de meest effectieve manieren om in onze bedrijfsvoering te werken met duurzame energie, kijkend naar duurzaamheid en het rendement op onze investeringen. We zien hiervoor een aantal mogelijkheden. We kopen duurzame energie in en we gaan duurzame energie opwekken op onze locaties (nemen beperkende beleidsregels hiervoor weg). Indien nodig voor het bereiken van een energieneutrale bedrijfsvoering, investeren we met derden in energieparken, mits dit kosteneffectief kan.
- ▶ We stappen binnen onze bedrijfsvoering over op duurzame brandstoffen voor de aandrijving van onze zuiveringen, onze verkeersmobiliteit en het beheer- en onderhoudsmaterieel (bijvoorbeeld elektrisch, waterstof of biogas gedreven). In 2027 is 50% duurzaam aangedreven.
- ▶ We onderzoeken waterstofproductie op de zuiveringen met hulp van een electrolyser en de zuivere zuurstof in de actief slibtank.

- ▶ We dragen bij aan de regionale energiestrategie door actieve inzet van aquathermie (thermische energie uit oppervlaktewater en afvalwater).
- ▶ We doen onderzoek naar de emissies en mogelijkheden van reductie van methaan en lachgas op onze zuiveringen en nemen het mee in de afwegingen rond investeringen op de zuiveringen.
- ▶ We gaan bomen planten in onze eigen projecten of op gronden van eigenaren die hier voor open staan. Dit is ook goed voor de verweving van natuur en landbouw en waterconservering (zie programma Voldoende Water).

Circulariteit

Het sluiten van kringlopen maakt onderdeel uit van een toekomstbestendige leefomgeving. De doelstelling is om in 2050 geheel circulair te zijn. In 2050 bestaat er geen afvalwater meer, werken we volledig met hernieuwbare grondstoffen. Op weg daar naar toe willen we in 2030 50% minder primaire grondstoffen gebruiken. Dit heeft gevolgen voor de bedrijfsvoering van het waterschap en de inrichting van de leefomgeving.

In de planperiode 2022-2027 zetten we als waterschap in op het hergebruik van het effluent als een volgende stap in het op grotere schaal sluiten van kringlopen (zie programma Schoon water). Bij goede resultaten continueren we de pilot voor bioplastics. We stimuleren de markt om circulair te handelen door zelf duurzaam in te kopen (werk, energie, materialen) en in te zetten op slim hergebruik van materialen (cradle to cradle). Bij opdrachten voor grond, weg en waterbouw stellen we duurzaamheidseisen en belonen we additionele inspanningen bij de gunning ervan.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is de verscheidenheid aan leven in een samenhangend geheel. Insecten staan daarbij aan de basis van de gehele voedselketen en zijn ook voor de landbouw van belang: bijen en insecten bestuiven onze gewassen. Biodiversiteit staat onder druk en nadert de kritieke grens die nodig is om onze biosfeer in stand te houden. Wetenschappers tonen aan-

dat sinds 1990 75% van de insecten in Nederland is verdwenen, waaronder ook niet-zeldzame soorten. Belangrijkste negatieve invloeden op biodiversiteit zijn versnippering (fragmentatie en isolatie van natuurgebieden), klimaatverandering, verdroging, intensief grondgebruik, meststoffen en pesticiden.

Ongeacht de oorzaak van de teloorgang van biodiversiteit, leveren we een bijdrage aan de verbetering van de biodiversiteit in 2027. Veel (bestaande) werkzaamheden van het waterschap hebben een positief effect op de biodiversiteit. Projecten als beekherstel, Ecologische Verbindingszones, vispassages en Natte Natuurparels dragen bij aan versterking van de biodiversiteit. Ook verbeteren we het regulier beheer en onderhoud van watergangen in het belang van de biodiversiteit. We werken samen met particulieren aan initiatieven langs de watergangen, we werken aan de kleine kringloop en doen mee met stimuleringsregelingen voor blauwe diensten. We hebben ons aangesloten bij het Deltaplan Biodiversiteit. Komende planperiode blijven we dit doen en optimaliseren we de bedrijfsvoering. In sommige gevallen hebben onze werkzaamheden een negatieve invloed op de biodiversiteit. Bij de inrichting van gebieden maken we daarom een bewuste en integrale afweging van belangen.

Deze werkzaamheden willen we komende planperiode voortzetten en verbreden. We constateren dat de huidige aanpak voor biodiversiteit van individuele organisaties onvoldoende resultaten oplevert. Samen met 25 partners in Midden-Brabant - zoals provincie, enkele gemeenten, ZLTO, agrarische natuurverenigingen, Brabant Water en terreinbeherende organisaties - gaan we met een gecoördineerde aanpak aan de slag met biodiversiteit. We willen bijdragen aan deze beweging in Midden-Brabant. Hiervoor is een ambitiedocument opgesteld, waar we komende planperiode uitvoering aan geven. We willen biodiversiteit agenderen in de grote transities, als meekoppelend belang oppakken. Daarnaast willen we op korte termijn maatregelen nemen, bijvoorbeeld door het ondersteunen en verbinden van initiatiefnemers en geharmoniseerd duurzaam maaibeheer.

Plagsoorten

Plagsoorten zijn planten, dieren of micro-organismen, die de waterkwaliteit, waterkwantiteit en waterveiligheid bedreigen en/of overlast geven. Ze vormen een uitdaging voor het waterschap en spelen een rol bij het herstel van de ecologie en de biodiversiteit. Een gezond ecosysteem is in staat om woekering van een plagsoort in te perken door de aanwezigheid van natuurlijke mechanismen, zoals concurrentie tussen soorten, ziekten of predatoren. Het woekeren van plagsoorten is vaak een teken van een onvoldoende functionerend ecosysteem. Plagsoorten worden verspreid door menselijk handelen. Denk bijvoorbeeld aan tuineigenaren die overtollig (water-)plantenmateriaal in de natuur dumpen of versleping van plantenmateriaal tijdens beheer. Waterschap De Dommel heeft onder andere last van de soorten Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw, grote waternavel, watercrassula, uitheemse rivierkreeften en zonnebaars.

In de planperiode 2022-2027 ontwikkelen we een structurele aanpak voor plagsoorten binnen De Dommel. Zo kunnen we vroegtijdig en effectief ingrijpen bij nieuwe soorten en dringen we bestaande plagsoorten terug tot behapbare hoeveelheden. We zetten de komende jaren steviger in op het voorkómen van vestiging en verspreiding van plagsoorten. Dit betekent bij een nieuwe vestiging meteen ingrijpen; het voorkomen van verspreiding tijdens onderhoudswerkzaamheden; het ecosysteem weerbaarder maken; en met voorlichting voorkomen dat anderen exoten introduceren.

Voor onze regiopartners zijn we kennisleverancier en aanjager voor een structurele aanpak in de regio. Wij zien dat we in deze aanpak meer dan voorheen inwoners en terreinbeheerders moeten informeren over de risico's van plagsoorten en de benodigde maatregelen. We trekken hierin samen op met de Brabantse waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en Rivierenland. Op basis van ervaringen en evaluaties blijven we onze aanpak door ontwikkelen.

Hoe maken we het verschil?

Voor bovengenoemde opgaven – de Omgevingswet, de woningbouw, de landbouwtransitie, de energietransitie, circulariteit, biodiversiteit en plagsoorten – pakt het waterschap zijn verantwoordelijkheid en dragen we vanuit onze wateropgaven bij aan een toekomstbestendige leefomgeving. We maken het verschil door:

- 1 In 2027 hebben we door onze inzet een bijdrage geleverd aan een toekomstbestendige leefomgeving voor zowel natuur, landbouw, inwoners als bedrijven.
- 2 In deze opgaven agenderen we duidelijke kaders, redenerend vanuit het waterbelang. Deze kaders worden doorlopend bijgesteld op basis van nieuwe ontwikkelingen, nieuwe inzichten en vragen vanuit het gebied en onze gebiedspartners.
- 3 We nemen nooit de verantwoordelijkheid van een gebiedspartner, inwoner of (agrarische) ondernemer over, maar stimuleren hen te veranderen. Als de watertransitie een significant nadelig effect heeft, staan we hen bij. Door kennis, inzet van instrumenten en middelen.

3

BOUWSTENEN VOOR HET WATERBEHEER

Een omslag in denken en handelen kan de indruk wekken dat we als waterschap alles anders gaan doen. Dat is zeker niet het geval, we pakken een aantal vraagstukken die we in de planperiode 2016-2021 ook hadden, in de komende periode met dezelfde inzet, betrokkenheid en verantwoordelijkheid op. In dit hoofdstuk een beschrijving van de vraagstukken die medebepalend zijn voor de koers van het waterschap in de planperiode 2022-2027. Beheer en onderhoud, kennisontwikkeling, innoveren, waterbewustzijn vergroten en grensoverschrijdende samenwerking zijn basis bouwstenen voor het waterbeheer. Ook de thema's Natuurlijk water en Mooi water worden integraal in ons beleid toegepast en zijn daarmee een belangrijke bouwsteen voor waterbeheer.

Hoe maken we het verschil deze planperiode?

- 1 Het dagelijks **beheer en onderhoud** van het watersysteem en de waterketen draagt continue en aantoonbaar bij aan de wateropgaven, zoals vastgesteld in dit Waterbeheerprogramma. Er is samenhang en een directe verbinding met de omgeving.
- 2 We zijn de **kennisdrager van water** in ons beheergebied. We delen deze kennis continue en pro-actief met onze gebiedspartners: in bestaande en nieuwe samenwerkingsverbanden.
- 3 Bij alle gebruikersgroepen (landbouw, natuur, inwoners en bedrijven) zien we in 2027 **een toename van het waterbewustzijn**, dat leidt tot bewuste(re) keuzes in het gebruik.
- 4 Door onze **innovatiekracht** te bundelen met partners hebben we in 2027 een aantal innovaties doorgevoerd die toonaangevend en baanbrekend zijn voor de watertransitie.
- 5 In 2027 ligt er een **heldere inventarisatie én gezamenlijke uitvoeringsagenda** ten grondslag aan de grensoverschrijdende samenwerking met partners.
- 6 In 2027 hebben we het principe **'bouwen met de natuur'** verder verkend en toegepast in onze projecten. Het watersysteem is in ecologisch opzicht in 2027 sterk verbeterd.
- 7 In alle projecten die we in de komende planperiode starten is **de beleving van water (Mooi water)** onderdeel van de projectopdracht

Beheer en onderhoud

Beheer en onderhoud van de waterhuishouding (watersysteem en afvalwaterketen) is een essentiële taak van het waterschap. Dit blijven we ook in de planperiode 2022-2027 doen. Ontzorgen, service verlenen en integraliteit van onderhoud zijn de speerpunten voor de komende jaren in het watersysteem. We gaan meer samenhang aanbrengen tussen de verschillende werkzaamheden - baggeren, peilbeheer, maaionderhoud - en ontwikkelen hiervoor een onderhoudsstrategie. Het hebben van goede data (kwalitatief en kwantitatief) is voor beheer en onderhoud van belang, zodat we altijd weten hoe het staat met het watersysteem en zicht hebben op mogelijke effecten van interventies. Bijvoorbeeld: Hoe kunnen we direct ingrijpen door water vast te houden, in te pompen of uit te laten (stuwen, gemalen). Ook in deze planperiode zal het waterschap het maai-beheer en onderhoud blijven ontwikkelen, als cruciale schakel in het realiseren van de wateropgaven, ecologische doelen en in samenhang met het aangrenzende gebruik van deze watergangen. Kunnen we maai-onderhoud inzetten om de gewenste toestand te bereiken, hoe snel kan dat en wat is dan het effect? Rekening houdend met ecologische en hydrologische aspecten. Machines worden uitgerust met technieken om de toestand van het watersysteem op de meest belangrijke waterlopen continue in te meten tijdens het uitvoeren van het onderhoud (data genereren).

Binnen de Visstandbeheercommissie vindt periodiek afstemming plaats tussen het waterschap en de pachters van visrechten in ons beheergebied, zijnde Sportvisserij Zuidwest Nederland en de vereniging Dommelvisrecht. Afstemming vindt plaats over het beheer en onderhoud van vislocaties, de visstand, het leefmilieu voor de vissen, uitfasering van vislood en duurzame alternatieven, vismigratie en het voorkomen van vissterfte.

Vanuit het beheer en onderhoud van de afvalwaterketen blijven we werken aan de afgesproken effecten. Het beheer en onderhoud van de zuiveringstechnische werken wordt zo uitgevoerd, dat aantoonbaar wordt voldaan aan de wettelijke vergunningseisen. Daarbij wordt continu gewerkt aan verbetering van het resultaat. De maatregelen die we nemen zijn aantoonbaar (kosten)effectief en worden genomen in samenhang met de ontwikkeling van het ontvangende watersysteem (beekdalbenadering).

Wij zetten bij ons dagelijkse beheer en onderhoud voor het watersysteem en afvalwaterketen de instrumenten in vanuit externe planvorming, vergunningverlening en handhaving. Daarbij zoeken we naar de balans tussen vooraf meedenken en goede afspraken maken (preventie) en achteraf optreden waar dat moet (repressie). We zetten onze instrumenten, zoals de legger en de keur, de komende planperiode in, opdat deze ondersteunend zijn aan en mede richting geven aan de watertransitie.

Kennisontwikkeling

Het waterschap is dé kennisdrager van water. Dé uitdaging in de planperiode 2022-2027 blijft om onze waterkennis steeds meer in te zetten in bestaande of voor ons nieuwe netwerken. Zo kunnen we met de gebruikers in en buiten ons beheergebied, de verbinding maken tussen het water en de maatschappelijke ontwikkelingen in het gebied. Het hebben van juiste kennis, data en informatie is essentieel en kan ons en onze partners helpen de maatschappelijke doelen sneller en goedkoper te halen. Het zonder terughoudendheid delen van de data met de maatschappij en met onze partners is de norm.

Innoveren

We hebben als waterschap de afgelopen jaren met onze inzet op innovaties nieuwe, andere, slimmere en betere oplossingen gevonden. We zien dat we als waterschap hierin een verschil maken. Deze succesvolle lijn zetten we ook in de komende planperiode voort. Nieuwe uitdagingen vragen om nieuwe oplossingen. Weg van de gebaande paden, ruimte geven aan innovatie. We gaan actief op zoek naar de antwoorden en zetten daar capaciteit op in. We creëren en bieden ruimte om te experimenteren. In onze bedrijfsprocessen, in onze kennisontwikkeling, in onze samenwerking met gebiedspartners, marktpartijen en andere overheden, maar ook in onze aanpak en in het vergroten van het waterbewustzijn. Door voortdurend scannen en verkennen van kansen en ontwikkelingen. Niet alleen in de regio of op landelijk niveau, ook op Europese en wereldschaal. De komende planperiode hebben we meer dan voorheen aandacht voor de kracht van innovaties in onze communicatie.

Waterbewustzijn vergroten

We blijven onze kennis over water inzetten om het waterbewustzijn te vergroten bij inwoners en overige partners in ons beheergebied. We zetten in onze communicatie in op een grotere bewustwording over de natuurlijke variaties in het watersysteem en gevolgen voor wateroverlast en droogte. Daarnaast continueren we de landelijke waterbazencampagne van alle waterschappen richting inwoners. Er is aandacht voor zuinig omgaan met water, regenwater vasthouden, wat wel en niet het riool in spoelen en afval in het oppervlaktewater. De campagne vertalen we naar ons gebied en loopt tot 2023. Zo informeren we, delen we kennis en jagen we initiatieven aan om een sneeuwbaaleffect in waterbewustzijn te krijgen. We gebruiken daarbij ook onze Waterschijf van vijf met allerlei tips en weetjes.

Grensoverschrijdend samenwerken

Water is verbonden door een aaneengesloten netwerk van rivieren, sloten en kanalen, dat verder reikt dan ons beheergebied. Hetzelfde geldt voor ons grondwater. Om onze doelen voor Voldoende Water, Schoon Water en Droge voeten te bereiken, zijn we logischerwijs deels afhankelijk van onze partners buiten het beheergebied. Samenwerking en afstemming met onze collega waterbeheerders zowel in Nederland, Duitsland als Vlaanderen blijft ook de komende planperiode van belang. We zullen met de waterbeheerders uit Vlaanderen verkennen hoe samen op te trekken naar de impact van onttrekkingen en waterconservering in Vlaanderen op de grondwatervoorraden in Nederland. We maken een overzicht van opgaven die we grensoverschrijdend willen agenderen en stellen hiervoor een uitvoeringsagenda op, waaruit duidelijk blijkt hoe ver onze invloed reikt en waar we anderen nodig hebben.

Natuurlijk water

De opgave voor Natuurlijk water is een ecologisch gezond watersysteem met goede waterkwaliteit, waarin planten en dieren die hier van nature voorkomen, goed kunnen leven. Aan deze opgave werken we komende planperiode weer verder. We doen dit door de waterlopen goed in te richten, te beheren en te werken aan een goede waterkwaliteit. In het streven naar een meer natuurlijk watersysteem past het om bij ingrepen zo veel mogelijk uit te gaan van het principe 'bouwen met de natuur'. Met dit principe wordt gebruik gemaakt van natuurlijke processen en de kenmerken van een gebied om doelen te realiseren. Enkele voorbeelden zijn zandsuppletie, stroombaanmaaien en het inbrengen van houtpakketten in beeksystemen. Deze vorm van inrichten is duurzaam, houdbaar op langere termijn en kost het minst.

De doelen voor onze beken, kanalen en sloten worden voor het overgrote deel bepaald door de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW, voor herstel van ecologische kwaliteit) en Natura2000. Komende planperiode komen we onze afspraken na voor de KRW. Uitvoering geven aan de KRW is een belangrijk onderdeel van het werk van het waterschap. We werken daar al jaren hard aan en hebben ook veel bereikt. We staan achter de ambitie van de KRW en dat blijven we doen. De wateroverlast in 2016 en de droogte in 2018-2020 maken echter wel duidelijk dat wat we nu doen onvoldoende is om invulling te geven aan de daadwerkelijke bedoeling van de KRW: "een achteruitgang op lange termijn van kwantiteit en kwaliteit van de zoetwatervoorraden van oppervlaktewater en grondwater voorkomen".

We werken mee aan het herstel van en het verbeteren van goede hydrologische randvoorwaarden bij de Natura 2000 gebieden, de Natte Natuurparels (voorheen Top-gebieden genoemd) en aan de realisatie van het NatuurNetwerk Brabant. Onderdeel van het NatuurNetwerk zijn de Ecologische Verbindingszones. Dit doen we in samenwerking met onder andere de provincie Noord-Brabant.

Wat gaan we komende planperiode concreet doen? De geprogrammeerde projecten van beekherstel voeren we uit. Voorgenomen maatregelen, zoals in het Stroomgebiedsbeheerplan Maas (zie bijlage 1), nemen we in voorbereiding als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak in de brongebieden. De integrale gebiedsgerichte aanpak draagt bij aan ecologische doelen en de waterkwaliteit in onze beken. We maken ons ook de komende jaren hard voor schoon water in onze beken. We spreken andere partijen aan om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Mooi water

De waterhuishouding wordt door het waterschap veelal functioneel benaderd, vanuit onze doelen Droge Voeten, Voldoende Water, Schoon Water en Natuurlijk Water. Maar water heeft ook waarde vanuit beleving en een sociaal, cultuurhistorisch en/of esthetisch oogpunt. We noemen dat Mooi water. Ook in de planperiode 2022-2027 blijven we ons inzetten voor mooi water. Bij de inrichting van projecten en ingrepen in het landschap spelen al deze invalshoeken een rol. Bijvoorbeeld in de uitvoering van het groot onderhoud van de overige keringen. Ook het project 'Watermolenland-schappen en klimaatadaptatie' is een goed voorbeeld. Doel van dit project is om historische watermolens, daar waar het kan, weer in te zetten voor waterberging en -buffering in het beekdal van De Dommel. Op deze plekken wordt tevens het ensemble van historische watermolens en het omringende landschap weer zichtbaar en beleefbaar gemaakt. Hiermee wordt ook belangrijk erfgoed behouden. Daarnaast is recreatie in en rondom het water gerelateerd aan Mooi water. Recreatief gebruik van water (zwemwater, kanoën, hengelsport) wordt door het waterschap ondersteund daar waar het kan. We stimuleren recreatie door, waar dat kan, de zones langs onze beken openbaar voor wandelaars toegankelijk te stellen. We zien dit als een goede manier om ook het waterbewustzijn van gebruikers te vergroten. In bepaalde situaties zijn we genoodzaakt het recreatief gebruik te beperken, bijvoorbeeld indien er te weinig water in de beek is om te kanoën of wanneer sprake is van blauwalg of botulisme.

4

PROGRAMMA DROGE VOETEN

We onderscheiden drie waterdoelen in dit Waterbeheerprogramma. Dit zijn Droge Voeten, Schoon Water en Voldoende Water. Deze doelen worden in de komende hoofdstukken uiteengezet en hebben een zelfde opbouw. We definiëren het probleem, onze ambities voor de lange termijn, de stand van zaken in 2021 en hoe we het verschil gaan maken naar 2027. Deze doelen worden vertaald naar maatregelen in de jaren 2022 tot en met 2027.

Probleemstelling Droge Voeten

Het waterschap ontleent zijn bestaansrecht van oudsher aan de bescherming tegen teveel water voor de gebruiker. De beekdalen hebben een ecologische functie in ons systeem en dienen voor opvang van teveel water uit bebouwde gebieden en landelijke gebieden. Een toekomstbestendige waterhuishouding vraagt om een andere mindset van ons en onze omgeving. Een toekomstbestendige waterhuishouding is het vertrekpunt voor ons handelen en het nemen van maatregelen. Dat vraagt om meer waterconservering en meer ruimte voor water.

We kunnen niet ieder gebruik beschermen tegen wateroverlast. Wateroverlast moet meer acceptabel worden. Dit is geen prettige boodschap voor wie het betreft en roept mogelijk gevoelens van onrechtvaardigheid op. We zijn ons hiervan bewust. Zoals eerder vermeld bij onze werkwijze, neemt het

waterschap zijn verantwoordelijkheid en gaat duidelijk sturen met kaders, vanuit het belang van de toekomstbestendige waterhuishouding. We gaan dit duidelijk communiceren naar de omgeving. En helpen gebruikers daar waar mogelijk en nodig om zich aan te passen.

Perspectief 2050

In 2050 hebben we een toekomstbestendige waterhuishouding. Het systeem is in balans met de omgeving en kan periodes van droogte én een teveel aan water goed opvangen. In de stad zijn de openbare ruimte en bebouwing aangepast aan het veranderde klimaat. De omslag in denken - van water afvoeren naar water vasthouden - heeft geresulteerd in een toekomstbestendige waterhuishouding. Die robuust, wendbaar en in balans is met de omgeving.

In 2050 wordt schade door overstromingen van kapitaalintensieve functies, door goede samenwerking met gemeenten en provincies in de ruimtelijke ordening zoveel mogelijk voorkomen. Daarbij is het waterschap duidelijk over wat iedereen aan bescherming van het waterschap mag verwachten en waar staat het waterschap zelf verantwoordelijk voor is. De beekdalen zijn klimaatrobust ingericht; de grenzen en regels zijn voor iedereen duidelijk.

Waar staan we eind 2021

We hebben in Nederland bestuurlijke afspraken met medeoverheden over ieders taken, bevoegdheden en wet- en regelgeving voor waterveiligheid en wateroverlast. We werken daarbij aan ‘meerlaagse veiligheid’. Deze aanpak gaat uit van een risicobenadering, het gaat om zowel kansen op als mogelijke gevolgen van overstromingen. Volledige zekerheid over waterveiligheid kan in Nederland niet worden gegeven. De meerlaagse benadering onderscheidt veiligheid in drie lagen:

Laag 1: basis op orde - overstromingen worden zoveel mogelijk voorkomen met stevige dijken en keringen;

Laag 2: de gevolgen van een overstroming worden beperkt door een waterrobuuste inrichting;

Laag 3: een goede crisisbeheersing voor het geval er toch een overstroming plaats vindt.

Als waterschap hebben we de afgelopen jaren op alle lagen acties en maatregelen uitgevoerd om wateroverlast in ons beheergebied te beperken. Van aanleg en verbetering van onze regionale keringen, onderhoud van onze gestuurde waterbergingen, ruimte voor onze beken door inrichtingsprojecten en oefeningen in de calamiteitenorganisatie.

Hoe maken we het verschil in 2027?

1

In 2027 is het watersysteem aantoonbaar verbeterd:

- ▶ in 2027 voldoen we overal aan de geldende normen voor wateroverlast en zijn de regionale keringen op orde;
- ▶ alle belanghebbenden weten wat ze van ons mogen verwachten in het tegenaan van wateroverlast;
- ▶ de normloze beekdalen zijn vanuit de ruimtelijke ordening beschermd als een natuurlijk overstromingsgebied en de grondgebruikers kennen de impact hiervan.

2

Het groot onderhoud aan de belangrijkste overige keringen is in deze planperiode uitgevoerd. Het uitvoeringsprogramma voor de overige keringen is vastgesteld, inclusief een plan van aanpak voor handhaving en een doorkijk voor de periode na 2027.

3

De aanpak van wateroverlast - zoals de aanleg klimaatbuffers komt expliciet terug in de uitvoeringsagenda's voor (ruimtelijke) klimaatadaptatie bij gemeenten. Alle gemeenten hebben hierover afspraken gemaakt met het waterschap, met daarbij duidelijk gedefinieerde resultaten en afspraken over de inzet van capaciteit en middelen vanuit het waterschap.

Wat gaan we doen?

Redenerend vanuit de drie lagen van de meerlaagse veiligheid zetten we de planperiode 2022-2027 in op de volgende drie sporen:

Spoor 1

We voorkomen overstromingen zoveel mogelijk (laag 1)

- We leveren een financiële bijdrage aan het Hoog Water Beschermingsprogramma;
- We beheren en onderhouden de regionale keringen, zodat ze aan de norm voldoen;
- We plegen risico gestuurd onderhoud aan de overige keringen;
- We zorgen dat onze gestuurde waterbergingen voldoen aan de norm en zetten ze waar mogelijk meervoudig in.

Spoor 2

We richten het landschap klimaatrobust in (laag 2)

- We stellen kaders en helpen bij de toekomstbestendige waterhuishouding in bebouwd gebied;
- We stellen kaders en helpen bij de toekomstbestendige waterhuishouding in het klimaatrobuste beekdal.

Spoor 3

We hebben aandacht voor crisisbeheersing en restrisico's (laag 3)

- We houden oog voor boven-normatieve wateroverlast;
- Onze calamiteitenorganisatie is op orde en we continueren onze rol in de veiligheidsregio.

► Spoor 1 We voorkomen overstromingen zoveel mogelijk (laag 1)

Er zijn tal van keringen in Nederland die samen de totale bescherming tegen het water bieden. Van zeedijken aan de kust tot kleine dijken in ons gebied. In onderstaand tekstkader staat hoe we als Nederland georganiseerd zijn als het gaat over de bescherming voor waterveiligheid en wateroverlast.

Hoe is Nederland georganiseerd voor waterveiligheid en wateroverlast?

Rijksoverheid, provincie en waterschappen zijn samen bevoegd gezag voor het bieden van waterveiligheid en het voorkomen van wateroverlast. Ieder heeft daarin een eigen taak en bevoegdheid.

Waterveiligheid gaat over de bescherming tegen de grootste overstromingen. De primaire keringen die hiervoor zorgen, liggen vaak langs de grote rivieren en de zee. Als deze dóórbreken loopt de schade in de tientallen tot honderden miljoenen euro's. Rijksoverheid en provincie zijn hiervoor het bevoegd gezag.

Regionale keringen beschermen tegen water vanuit binnenwateren. Provincies stellen eisen aan de regionale keringen en zijn verantwoordelijk voor de controle hierop. Waterschappen onderhouden de regionale keringen, controleren of ze aan de norm voldoen en leggen daarover verantwoording af aan de provincie. De eisen aan regionale keringen zijn logischerwijs hoger dan de eisen die we stellen aan overige keringen (hoger, steviger). Als deze keringen doorbreken loopt de schade in de miljoenen euro's.

Wateroverlast Overige keringen beschermen gebouwen, wegen, landbouw en natuur tegen wateroverlast. Ook rondom gestuurde waterbergingen liggen overige keringen. Waterschappen bepalen zelf de eisen aan deze keringen, die lager liggen dan de regionale keringen. Ook de verantwoordelijkheid voor de controle van de keringen ligt bij het waterschap. Als deze keringen doorbreken ontstaat er ook schade, maar deze is beperkt van omvang en/of treft slechts enkele burgers.

Het normaal onderhoud van overige keringen ligt bij de eigenaar van de kering. In ons beheergebied zijn wij als waterschap in meer dan de helft van de gevallen de eigenaar. In andere gevallen is dat een gemeente, natuurterreinbeheerder, bedrijf of particulier. Het groot onderhoud van alle overige keringen ligt bij het waterschap.

We leveren een financiële bijdrage aan het Hoog Water Beschermingsprogramma

Het beheergebied van De Dommel heeft geen primaire keringen. Echter, ons waterschap heeft wel met waterveiligheid van doen. Als een primaire kering naast de Maas doorbreekt, staan ook delen van ons gebied onder water. Overstromingskaarten tonen wat de gevolgen zijn van een dijkdoorbraak. Deze data gaan we beter ontsluiten voor onze partners in het gebied. Gezien het landelijk belang van waterveiligheid dragen alle waterschappen bij aan het landelijke Hoog Water Beschermingsprogramma (HWBP).

We beheren en onderhouden de regionale keringen, zodat ze aan de norm voldoen

Alle regionale keringen zijn volgens planning in 2023 op orde, zodat ze voldoen aan de geldende norm. We continueren het onderhoud aan deze keringen, zodat ze ook in 2027 voldoen aan de norm. We toetsen de huidige regionale keringen aan de (nieuwe) definitie van het Rijk en maken overstromingsbeelden van deze gebieden. Hierop zal te zien zijn wat de schade is als de regionale kering breekt. Uit deze analyse volgt het besluit van provincie en waterschap of deze keringen een regionale kering zijn of wellicht onder de norm van overige keringen vallen.

We plegen risico gestuurd onderhoud aan de overige keringen

Momenteel is er achterstallig onderhoud bij de overige keringen in het beheergebied. In de planperiode 2022-2027 nemen we onze verantwoordelijkheid en gaan we hiermee actief aan de slag. Een aantal overige keringen zijn cruciaal voor de werking van gestuurde waterbergingen, andere keringen hebben hun functie verloren. Doordat de cruciale overige keringen op dit moment niet op orde zijn, functioneren de bijbehorende waterbergingen onvoldoende. Het hoort bij de taak van het waterschap om de overige keringen weer in een goede staat te brengen.

We gaan hier risico gestuurd te werk. In 2027 is groot onderhoud uitgevoerd op de overige keringen waar de meeste risico's liggen voor wateroverlast en schade (op basis van kosten-risico afweging). We leveren daarbij maatwerk voor de cultuurhistorische en ecologische waarden. De resterende overige keringen worden geprogrammeerd voor aanpak na 2027. De instandhouding van overige keringen wordt geborgd in beheerplannen. Naast groot onderhoud, gaan we in gesprek met de eigenaren van de overige keringen. We maken afspraken met eigenaren over de zorgplicht van het normaal onderhoud en zullen hier indien nodig op handhaven zodra het groot onderhoud gepleegd is.

De gestuurde waterbergingen voldoen aan de norm en zetten we meervoudig in

Gestuurde waterbergingen vangen het te veel aan water lokaal op. Dit beschermt bebouwd gebied tegen overstromingen. Komende planperiode houden we aandacht voor de gestuurde waterbergingen. Als bergingen onvoldoende bescherming bieden, gaan we aan de slag om aan de norm te blijven voldoen. Ook gaan we slimmer met water om door waterbergingen voor meer doeleinden te benutten; niet alleen voor het opvangen van teveel water, maar bijvoorbeeld ook als buffer in de zomerperiode. Als het inzetten van een gestuurd waterbergingsgebied schade veroorzaakt, passen we de natschaderegeling toe.

Naast gestuurde waterbergingen zijn er ook natuurlijke overloopgebieden in het beekdal. We onderzoeken komende planperiode de effectieve inzet van de natuurlijke overloopgebieden, als instrument om overstromingen te voorkomen.

Bijzondere aandacht is er voor de lagergelegen gebieden, waaronder 's-Hertogenbosch. Hier is de waterbergingsopgave het grootst en zien we een knelpunt, zoals ook duidelijk blijkt op de kaart op de volgende pagina (Kaart 1). Bijna al het water loopt uit ons gebied via 's-Hertogenbosch naar de Maas. Op basis van bestuurlijke afspraken uit de jaren '90 is er een norm vastgesteld voor 's-Hertogenbosch. Die norm is T150: eens in de 150 jaar mag 's-Hertogenbosch wateroverlast ervaren. Deze norm wijkt af van de norm voor bebouwd gebied in de rest van ons beheergebied, deze is namelijk T100. De waterschappen hebben een opgave om aan de norm te voldoen. Als er gelijktijdig hoogwater optreedt in de Maas én het achterland, kunnen de waterschappen in de toekomst niet aan het afgesproken beschermingsniveau voldoen. Door klimaatverandering staat dit beschermingsniveau nóg meer onder druk. Water bovenstrooms vasthouden op de hoge flanken is weliswaar effectief voor de aanvulling van het grondwater en kwelstromen, maar biedt voor de situatie bij 's-Hertogenbosch geen oplossing. Komende planperiode gaan we samen met Waterschap Aa en Maas, gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat knelpunten analyseren en verkennen met welke maatregelen 's-Hertogenbosch droge voeten kan houden. Dit doen we binnen de zogenaamde 'Howabo' aanpak. Deze casus is geadresseerd in het Hoogwater Beschermingsprogramma van Rijk en Unie. De Dommel wil gelijktijdig samen met betrokken partners analyseren of de (hoge) norm nog passend is. Als uit de analyse blijkt dat de maatschappelijk hoge norm van T150 niet uitlegbaar is voor De Dommel - in vergelijking met de normen van de overige gebieden in het beheergebied - of als er een onevenredige verhouding ontstaat tussen de kosten en baten, gaat De Dommel de bestaande bestuurlijke afspraken over de norm agenderen bij onze partners. Een verlaging van de norm ligt dan in de rede.

Op weg naar een nieuwe methodiek

We werken met normen voor wateroverlast in ons beheergebied die zijn vastgesteld op perceelsniveau. In afstemming met de provincie is afgesproken dat de verplichte watersysteemanalyse van 2024 via deze methodiek wordt uitgevoerd. Daarna gaan we de toetsing op een andere manier vormgeven met een nieuwe methodiek toegespitst op het soort gebied: het beekdal, de flanken, natuurgebieden, landbouwareaal en stedelijk gebied. Deze nieuwe methodiek is in 2027 beschikbaar voor de inzet in de volgende planperiode.

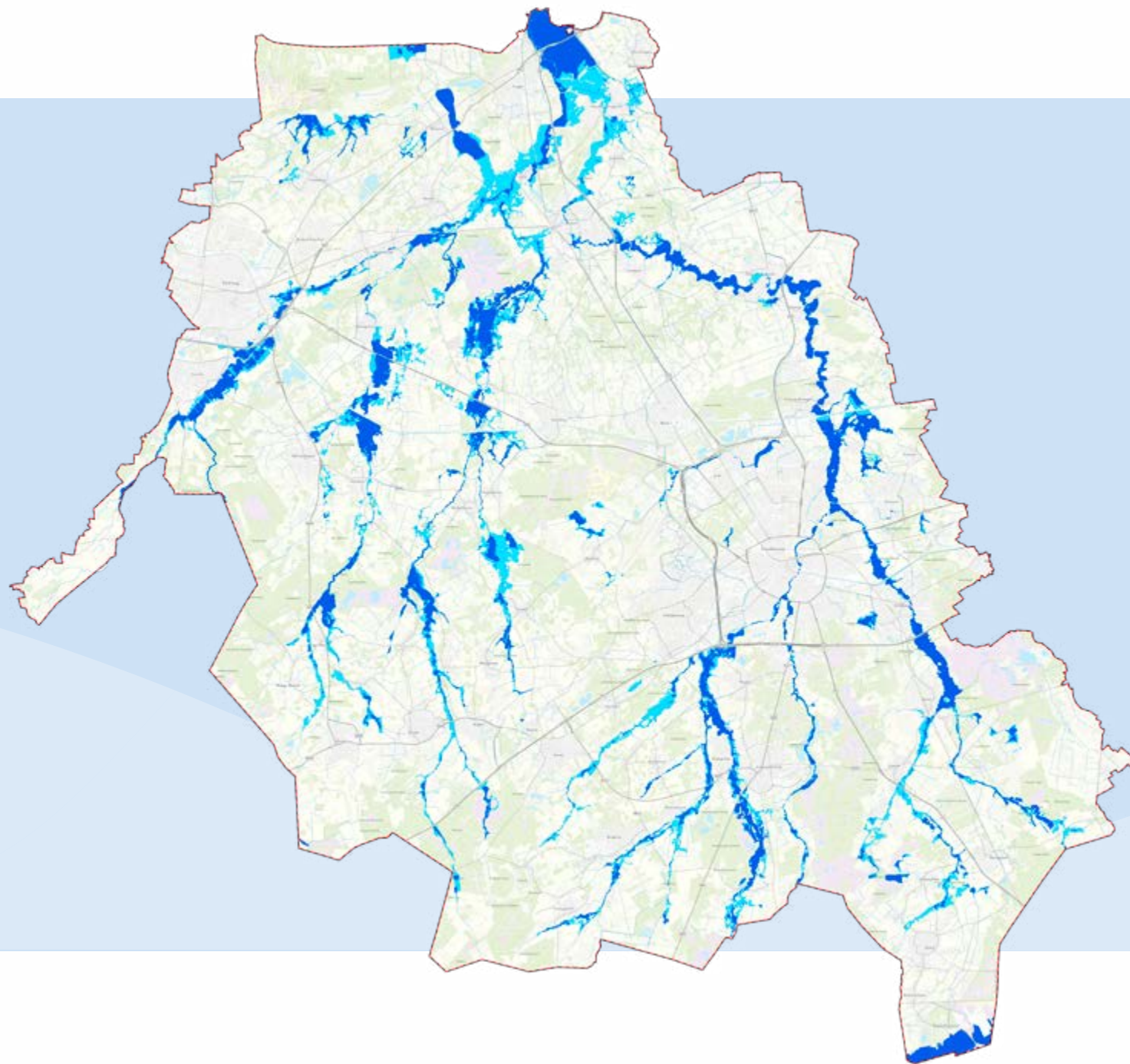

Hoe gaat het waterschap om met schade?

Het werk dat het waterschap moet en mag uitvoeren kan schade veroorzaken. Voor de afhandeling van de schade passen wij de 'Verordening schadevergoeding Waterschap De Dommel 2015' toe. Voor schade door overstrooming van percelen in een gestuurd waterbergingsgebied bestaat een aparte regeling: 'Vergoeding van schade bij waterberging'. Bij het uitvoeren van een project brengen we de schade vooraf in beeld en vergoeden we deze op grond van de Natschaderegeling. Op deze schades is altijd een eigen risico van toepassing. De verordening uit 2015 gaan we komende planperiode actualiseren, zodat deze beter aansluit bij de watertransitie. Daarbij verkennen we of en hoe we gaan vergoeden bij andere vormen van schade.

Ontstaat de schade door handelingen van het waterschap die niet tot de normale taakuitoefening behoren? Dan kan de schade het gevolg zijn van onrechtmatig handelen. Schadeclaims door onrechtmatig handelen worden afgewikkeld door de WA-verzekeraar.

Waterbergingsgebieden in ons beheergebied

LEGENDA

- Primaire waterlopen
- Waterschapsgrens
- Regionale waterberging
- Reservering waterberging

► Spoor 2 We richten het landschap toekomstbestendig in (laag 2)

We stellen kaders en helpen bij de toekomstbestendige waterhuishouding in bebouwd gebied

We gaan waar nodig de toekomstbestendige waterhuishouding in en rondom de stad (of dorp) agenderen bij gemeenten, zoals in de paragraaf over de woningbouwopgave staat. Het belang van het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast, wordt hierin meegenomen. We volgen onze werkwijze, zoals al eerder is benoemd in het Waterbeheerprogramma. Door te agenderen, duidelijke kaders te stellen en mee te denken staat het waterschap voor het waterbelang. We verwachten van gemeenten dat ze aan de slag gaan met klimaatstresstesten en passende maatregelen, zoals afkoppelen en aanpassingen in de riolering. We nemen de verantwoordelijkheden van de gemeenten in ons beheergebied niet over. We helpen gemeenten om de verandering mogelijk te maken. Ten eerste zoeken we afstemming over de werkzaamheden en delen we onze kennis. We stimuleren de doorontwikkeling van de klimaatstresstesten. We werken samen in de gebiedsgerichte aanpak. Ten tweede staan we gemeenten bij door samen te investeren. Bijvoorbeeld in klimaatbuffers aan de rand van het bebouwd gebied. Of door subsidieregelingen, waarin het waterschap gebruikers ondersteunt. Een goed voorbeeld is de “afkoppelverdubbelaar”. Met deze regeling verdubbelen we de bijdrage die de gemeente aan een burger geeft om het hemelwater af te koppelen van het riool. Andere voorbeelden zijn onze bijdragen aan het Buurtwaterfonds Noord-Brabant en Schoolpleinen van de Toekomst.

We stellen kaders en helpen bij de toekomstbestendige waterhuishouding in het klimaatrobuuste beekdal

Redenerend vanuit de toekomstbestendige waterhuishouding, wordt het natter in de beekdalen. We pakken hierin onze verantwoordelijkheid en passen onze werkwijze toe. We vervullen de rol van een activerende overheid en stellen duidelijke kaders aan het klimaatrobuuste beekdal. Daarnaast gaan we gebruikers helpen om zich aan te passen aan de verandering die zich voordoet in het beekdal.

Het waterschap gaat in samenwerking met provincie en gemeenten komende planperiode de kaders van de beekdalen breder en anders uitdragen. Binnen de grenzen van de beekdalen gelden regels. Deze zorgen er bijvoorbeeld voor dat de ruimte rondom de beek vrij blijft van bebouwing. De provincie heeft in 2009 in samenspraak met het waterschap besloten om binnen het beekdal geen beschermingsnorm tegen wateroverlast van toepassing te verklaren. We communiceren hierover en willen het belang, de grenzen en regels met hulp van de provincie vastleggen in de provinciale Omgevingsverordening. We maken duidelijk wat de primaire waterfunctie van de beekdalen is: het zijn de ‘uiterwaarden’ van ons watersysteem met een natuurlijke dynamiek van droge en natte perioden. We geven duidelijkheid aan inwoners en gebruikers over wat binnen het beekdal wel en niet kan, en waarom. Zo beschermen we het functioneren van het beekdal en behouden we de ecologische waarde.

Daarnaast gaan we daar waar onevenredig nadeel optreedt de gebruikers helpen. Sommige ondernemers spelen al slim in op de veranderende omstandigheden, bijvoorbeeld met extensieve landbouw met innovatieve nattere teelten. Dergelijke oplossingen zal het waterschap stimuleren.

► Spoor 3 We hebben aandacht voor crisisbeheersing en restrisico's (laag 3)

We hebben oog voor boven-normatieve wateroverlast

De provincie Noord-Brabant stelt de normen voor wateroverlast vast. Deze worden gemaakt op basis van de wintersituatie. De opgave voor ons als waterbeheerder voor wateroverlast wordt bepaald aan de hand van deze normen. Buiten het halen van de normen voor wateroverlast hebben wij formeel geen wettelijke inspanningsverplichting. Een zomerse piekbui is bijvoorbeeld een nieuw fenomeen dat wel leidt tot overlast, maar nog niet verwerkt is in de normering. Wij nemen onze maatschappelijk verantwoordelijkheid en kijken met een menselijke maat naar de situatie. We sluiten onze ogen niet voor onwenselijke situaties. We noemen dat boven-normatieve bescherming.

We hebben inzicht in de waterhuishouding en laten zien wat dit betekent voor wateroverlast. Ook hiervoor geldt weer onze werkwijze: daar waar gebruikers onevenredig nadelen ervaren, gaan we in gesprek over een mogelijke oplossing. Dit bekijken we van geval tot geval. Gezamenlijk onderzoeken we het probleem, een eventuele oplossingsrichting en maken we als waterschap de kosten-baten afweging. Als de oplossing tegen aanvaardbare kosten bijdraagt aan de doelen van het waterschap, kunnen we een financiële bijdrage leveren. Boven-normatieve bescherming valt buiten de natschaderegeling.

We blijven in gesprek of wet- en regelgeving nog passend zijn voor de veranderende omstandigheden (denk aan klimaatverandering) en zo nodig passen we het in gezamenlijk overleg met de provincie en de andere Brabantse waterschappen aan.

Onze calamiteitenorganisatie is op orde en we continueren onze rol in de veiligheidsregio

De derde laag is crisisbeheersing bij overstromingen. Een goede voorbereiding is essentieel om effectief te kunnen handelen bij een eventuele overstroming en zo de schade te beperken. Wij blijven een (h)erkende, gelijkwaardige, volwaardige en structurele crisisbeheersingspartner. Zowel in de voorbereiding als in de feitelijke bestrijding van alle vormen van crises met een watercomponent. We werken daarom continue aan verbetering en verdere professionalisering van onze calamiteiten(zorg)organisatie. Een organisatie die er staat op het moment dat het nodig is! Dat doen we op basis van lessen uit werkelijke calamiteiten

en uit calamiteitenoefeningen. Maar ook op basis van 'nieuwe typen calamiteiten en crises', zoals die door de processen vanuit een risicogerichte benadering worden aangeleverd. We passen hierop zo nodig onze calamiteitenplanvorming en het leerprogramma crisisbeheersing aan en stemmen daarover af met onze crisispartners, zoals de veiligheidsregio's, Rijkswaterstaat en andere waterschappen.

5

PROGRAMMA SCHOON WATER

Probleemstelling Schoon Water

Door het vermengen van relatief schoon regenwater met ons gebruikte water maken we (te) veel water vies en onbruikbaar voor (her)gebruik. Voor een toekomstbestendige waterhuishouding moeten we het regenwater zo veel mogelijk vasthouden, schoon houden en laten infiltreren.

Veel van onze aandacht en inspanningen zijn de laatste jaren gericht op onze KRW waterlichamen. De aandacht moet zich verbreden om ervoor te zorgen dat we voldoende schoon water hebben om vast te houden en te infiltreren. Alleen met schoon water kunnen we verantwoord het grondwater aanvullen of dit water als alternatieve

bron voor grondwater beschouwen. Het regenwater zoveel mogelijk schoon houden is niet afdoende, we moeten het gebruikte water verder schoonmaken en het mogelijk (her)gebruik ervan zorgvuldig beschouwen. Dit raakt zowel de afvalwaterketen als het watersysteem.

Perspectief 2050

Het waterschap en zijn gebiedspartners handelen vanuit de grondgedachte dat water dat schoon is, ook schoon blijft. Het relatieve schone hemelwater wordt niet meer afgevoerd via de afvalwaterketen. Daarnaast zijn we in staat het effluent van onze zuiveringen zo schoon te maken dat het als alternatieve bron voor grondwatergebruikers of voeding voor onze beken gebruikt kan worden.

Samen met onze partners hebben we een structurele aanpak voor al onze wateren bepaald en hebben we vastgelegd hoe we de kwaliteit ervan kunnen waarborgen en het water waar dat nodig is kunnen vasthouden en het grondwater kunnen aanvullen. De KRW is een belangrijk instrument om de waterkwaliteit te verbeteren en te komen tot een goede ecologische toestand. Alle inspanningen in de afvalwaterketen en het watersysteem zorgen ervoor dat de

waterkwaliteit geen beperkende factor meer is voor de leefomgeving van flora en fauna in, op en langs de beek. Zowel voor de beken met een KRW doelstelling als voor de overige wateren.

Waar staan we eind 2021

Schoon water is zeker geen nieuwe doelstelling. We leveren al jaren forse inspanning om de kwaliteit en inrichting van ons watersysteem te verbeteren volgens de KRW en om de impact van de waterketen op het systeem te verminderen. Deze inspanningen worden voortgezet en versterkt. Het gaat om de vergaande nutriëntenverwijdering op de RWZI's Eindhoven en Tilburg en de aanpak van waterkwaliteitsknelpunten uit de afvalwaterketen (Kallisto). Daarnaast monitoren we de kwaliteit van zwemwateren en doen onderzoek naar botulisme en blauwalg. We geven vergunningen af aan bedrijven of sturen op vergunningen aan bedrijven via de omgevingsdiensten. Met deze basis kunnen we schoon water vanuit het perspectief (2050) benaderen.

Hoe maken we het verschil in 2027?

- 1 De maatregelen vanuit schoon water voor het halen van de KRW doelstellingen hebben we in 2027 gerealiseerd. Alle overstorten in ons beheergebied zijn niet meer beperkend voor het realiseren van de KRW doelstellingen.
- 2 We hebben eind 2027 de waterkwaliteit aantoonbaar verbeterd. De gestructureerde aanpak van nieuwe stoffen heeft onze grip op deze stoffen verhoogd. Door verdere zuivering van het effluent is de waterkwaliteit verbeterd. Dit maakt dat we het effluent nuttig inzetten. Benedenstrooms wordt dit effluent hergebruikt in een pilot. In al onze bronbeken blijft het effluent de belangrijkste voedingsbron voor onze beken.
- 3 In alle gebieden waar we gebiedsgericht aan de slag zijn, zijn in 2027 doelen voor de gewenste waterkwaliteit vastgesteld. Dit zijn alle watergangen in deze gebieden. Ook zijn afspraken met partners over passende maatregelen vastgelegd en deels in uitvoering.

Wat gaan we doen?

Het programma Schoon Water krijgt vorm langs 3 sporen.

Spoor 1

We verbeteren de ecologische waterkwaliteit in de waterlichamen

We hebben in 2027 KRW maatregelen genomen voor verbetering van de waterkwaliteit en ecologie in de waterlichamen en het grondwater. Onderdeel hiervan is de aanpak van overstorten.

Spoor 2

We verbeteren de waterkwaliteit en zetten het effluent nuttig in

De waterkwaliteit van het effluent wordt verder verbeterd en nuttig ingezet. Door een verdergaande, gestructureerde aanpak van nieuwe stoffen en verdergaande zuivering van het effluent. Benedenstrooms wordt het effluent hergebruikt (een pilot) en bovenstrooms als belangrijke voeding voor onze beken.

Spoor 3

We stellen doelen en richten acties op overige wateren

We verbeteren de waterkwaliteit van overige wateren door doelen te stellen binnen de gebiedsgerichte aanpak en samen met partners acties hierop te richten.

► Spoor 1 We verbeteren de ecologische waterkwaliteit in de waterlichamen

We nemen maatregelen voor de KRW

We hebben in 2027 de maatregelen genomen voor verbetering van de waterkwaliteit en ecologie, die in het SGBP Maas staan. Deze maatregelen geven uitvoering aan de Europese Kader Richtlijn Water. De maatregelen staan in bijlage 1 van dit Waterbeheerprogramma. We hebben daarbij aandacht voor de (ecologische) waterkwaliteit van het oppervlaktewater (de waterlichamen) en voorkomen dat het diepe en ondiepe grondwater vies wordt door gebruik of aanvulling van dit grondwater. Als waterschap nemen we onze verantwoordelijkheid en gaan we ons samen met onze partners actief inzetten om de kwaliteit van het grondwater te verbeteren. De nitraatactieprogramma's van het Rijk vormen daarbij een belangrijke bouwsteen.

We pakken de overstorten aan

De overstorten vragen vanuit kwaliteitsoogpunt direct om aandacht. We gaan actief aan de slag met de overstorten, vanwege hun nadelige effecten. In de afgelopen planperiode zijn de knelpunten voor de KRW opgespoord, door de zogenaamde Kallisto-aanpak. Een aantal van de overstorten is in eigen beheer van het waterschap, veel andere overstorten vallen onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Deze knelpunten worden in samenwerking met gemeenten aangepakt. Komende planperiode agenderen we de reductie van deze puntbronnen bij gemeenten en beginnen bij de meest urgente overstorten. De knelpuntlocaties die we komende planperiode aanpakken, staan weergegeven op kaart op de volgende pagina. Ook in de gebiedsgerichte aanpak (zie Programma Voldoende Water) nemen we de overstorten in deze gebieden integraal mee in de analyse en pakken we deze zo nodig aan. Daarnaast verwachten we dat ons beleid om meer regenwater af te koppelen, leidt tot minder impact van de overstorten op het watersysteem en de waterkwaliteit.

Wat gaan we doen?

- We voeren de KRW maatregelen uit zoals die staan in het SGBP Maas;
- We pakken de meest urgente overstorten aan.

Knelpunten overstortlocaties (Kallisto-aanpak)

Esri Nederland, Community Map Contributors

RWZI Tilburg:

Aanpassen benutting aanvoersleidingen (met gemeente)

Nooduitlaat Tilburg:

Realiseren nooduitlaat (met gemeente)

Moerenburg:

Aanpassen bedrijfsvoering

Nooduitlaat Collse Molen:

Aanvoerstelsel RWZI Eindhoven minder kwetsbaar maken zodat noodoverstort minder wordt gebruikt

Berkel-Enschoot:

Verbeteren leegloop rioolstelsel (met gemeente)

Oppervlaktewaterbeluchting:

Realiseren 3 beluchtingsstations in de Dommel tussen RWZI Eindhoven en RWZWI Sint Oedelrode

RWZI Eindhoven:

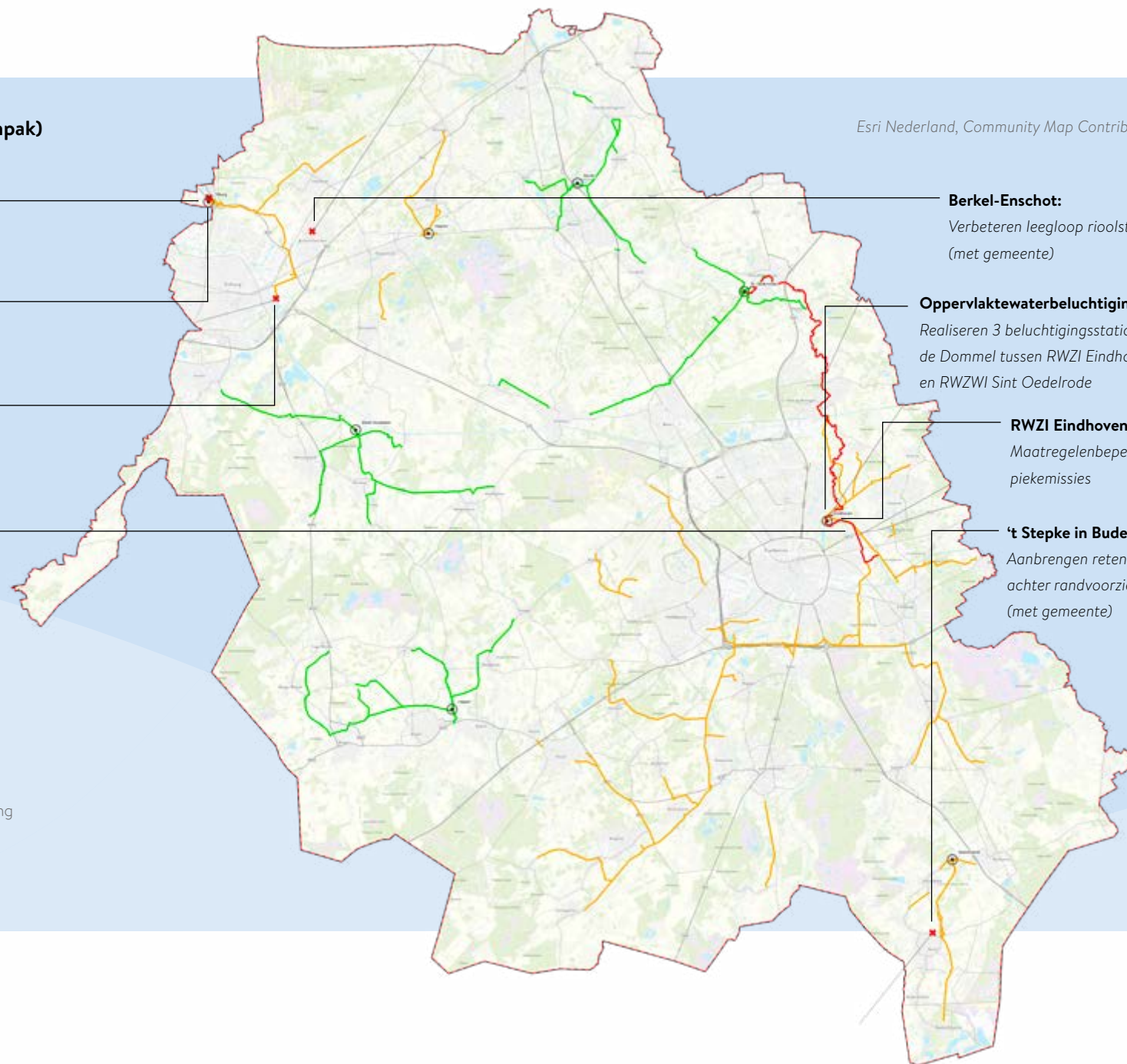
Maatregelenbeperking piekemissies

't Stepke in Budel:

Aanbrengen retentie achter randvoorziening (met gemeente)

LEGENDA

- RWZI
- ✖ Maatregel locatie
- Maatregel traject
- Waterschapsgrens
- Rioolwatertransportleiding
- Geen maatregelen
- Wel maatregelen

► Spoor 2 We verbeteren de waterkwaliteit en zetten het effluent nuttig in

Een verdergaande, gestructureerde aanpak van nieuwe stoffen

Nieuwe en opkomende stoffen in het bodem- en watersysteem zijn een belangrijk aandachtspunt. We weten dat deze stoffen een probleem vormen voor het milieu. Echter, een volledig beeld van over welke stoffen het gaat en hun effect is er niet. Duidelijke normen of voorschriften vanuit de Rijksoverheid ontbreken. De maatschappelijke effecten van aangetroffen stoffen kunnen onverwacht groot zijn. Denk bijvoorbeeld aan de PFAS-verbindingen in het bodem- en watersysteem. Komende planperiode gaan we samen met onze partners in het stroomgebied van de Maas een structurele monitoring opzetten.

Ook de Rijksoverheid onderkent dat ondanks alle lopende inspanningen verdere actie nodig is. We maken gebruik van de stimuleringsregeling van het ministerie van I&W om voor de zuiveringen in Hapert en Soerendonk een extra zuiveringstap te bouwen voor medicijnresten en microverontreinigingen. Gelet op het mogelijk hergebruik van het effluent moeten ook de hotspots voor medicijnen Eindhoven en Tilburg worden aangepakt.

We nemen onze verantwoordelijkheid en pakken onze hotspots aan. Tegelijkertijd spreken we onze partners (zoals zorginstellingen, huishoudens en bedrijven) aan om ook stappen te zetten naar een effectieve aanpak. We zetten in op de bronaanpak, die naast de huidige maatregelen, nodig is om tot een effectieve aanpak te komen.

Wat gaan we doen?

- We herzien onze eigen verleende lozingsvergunningen;
- We ondersteunen Omgevingsdiensten (gemeenten) rond lozingsvergunningen en spreken hen aan op het handhaven van afwijkende indirecte lozingen (vooral kwaliteit);
- We pakken hotspots Eindhoven en Tilburg aan;

- We zetten de Brabantbrede bronaanpak (primair gericht op medicijnen) voort en geven dit verder inhoud. We doen mee aan convenant Regio Zuid met zorg over medicijnresten;
- We hebben aandacht voor andere bronnen bij overige wateren (landbouw, Vlaanderen);
- We richten onze structurele monitoring (waterketen en watersysteem) beter in op nieuwe stoffen;
- We houden meer preventief toezicht op de aanwezigheid van stoffen in de waterketen (influent screening, inventarisatie industrie/vergunningen).

We hergebruiken het effluent

Naast een gestructureerde, verdergaande aanpak op nieuwe stoffen, heeft ook het zuiveren van ons afvalwater prioriteit. We zuiveren ons afvalwater op de rioolwaterzuiveringen. In dit proces hebben we aandacht voor circulariteit. Zo is er in 2017 op het terrein van de rioolwaterzuivering Tilburg de energiefabriek geopend. Slib van alle locaties van Waterschap De Dommel wordt hier vergist. Hierbij wordt biogas gevormd. Een warmtekrachtinstallatie wekt met dit biogas energie op. De zuivering werkt nu energieneutraal. Het overschot aan biogas wordt geleverd aan een bedrijf, die het omzet naar aardgaskwaliteit. Dat wordt weer geleverd op het centrale gasnet. Zo dragen we ook de komende jaren bij aan de energietransitie en een toekomstbestendige leefomgeving.

Het gezuiverde water, afkomstig van onze rioolwaterzuiveringsinstallaties, noemen we effluent. Hergebruik van effluent draagt bij aan het sluiten van kringlopen en levert zo een bijdrage aan het conserveren van water. We gaan hier komende planperiode mee aan de slag en zetten in op twee pilots, 1 pilot bovenstrooms en 1 pilot benedenstrooms. Bovenstrooms zetten we het effluent momenteel in als noodzakelijke voeding voor de beek in de zomer. Dit heeft voorrang ten opzichte van de levering van effluent aan gebruikers. Benedenstrooms is het mogelijk om jaarrond effluent te leveren

De kwaliteit van het effluent is een belangrijk aandachtspunt in de keuze voor hergebruik. Samenwerking met bedrijven voor het gebruik van effluent als alternatief voor het onttrekken van grondwater, lijkt daarom de meest logische en verstandige keuze. Binnen de planperiode worden vraag en aanbod van gewenste waterkwaliteit en - kwantiteit in beeld gebracht. Dit doen we in de vorm van een pilot samen met Brabant Water en voortbouwend op het eerste onderzoek rond Tilburg.

- ▶ We dragen zorg voor de minimale lozing op de beek om de gewenste ecologische kwaliteit te bereiken en te behouden;
- ▶ We starten met een pilotproject rond hergebruik van effluent en wisselen ervaring uit met andere waterschappen (water als grondstof);

- ▶ We brengen vraag en aanbod van de gewenste waterkwaliteit en - kwantiteit nu en in de toekomst in beeld. Samen met grote watergebruikers (industrie en landbouw), het drinkwaterbedrijf en wellicht ook Aquafin (België).

De basis infrastructuur houden we op orde

Voor de ondergrondse infrastructuur geldt dat we deze op orde houden. Voor het afvalwatertransport naar de zuiveringen is momenteel een professionaliserings- en investeringsslag in gang gezet. Deze zijn gericht op het in standhouden van het huidige transportstelsel en het organisatorisch en technisch beter kunnen bedienen van het stelsel. Een verbeterslag van het databeheer binnen het waterschap is voor de waterketen noodzakelijk om ons werk goed te kunnen (blijven) doen.

- ▶ We verbeteren het afvalwatertransportsysteem van RWZI Eindhoven en als onderdeel daarvan de problematiek rondom onze eigen nooduitlaat Collse Molen.

► Spoor 3 We stellen doelen en richten acties op overige wateren

We gaan ons in de planperiode 2022-2027 maximaal inzetten om een goede waterkwaliteit te waarborgen van het water dat infiltreert. Dit is nodig om het grondwater te beschermen en een passend gebruik van het water mogelijk te maken, zoals de bescherming van de waterkwaliteit in de middeldiepe drinkwaterbronnen. Allereerst gaan we doelen vaststellen voor overige² wateren, in samenspraak met de provincie. Vervolgens komen we in nauwe samenwerking met betrokken partners tot een structurele aanpak rond overige wateren. Daarmee verbinden we schoon water aan andere urgente vraagstukken, zoals de landbouwtransitie, biodiversiteit en het landschap. We doen dit gebiedsgericht, aansluitend bij lopende initiatieven.

- We gaan functies, doelen en bijbehorend beheer afleiden voor overige wateren. Aangezien de waterkwaliteit een randvoorwaarde is voor water conserveren, starten we met de overige wateren die onderdeel uitmaken van de gebiedsgerichte aanpak (zie Programma Voldoende Water);
- We agenderen de opgaven rond waterkwaliteit waar nodig bij gemeenten; benoemen functies en daarmee gerelateerde doelstellingen voor waterkwaliteit en gezondheid van stedelijke wateren.
- We monitoren de kwaliteit van het stedelijke hemelwater dat infiltreert. We leggen de relatie met de benodigde kwaliteit voor bepaalde doeleneinden.

² Binnen het waterschap staan vooral de KRW-waterlichamen sterk in de belangstelling. Deze omvatten slechts een derde van alle water binnen ons beheergebied. Dit voorstel gaat over het overige, tweederde deel van het water. Een klein deel daarvan is stadswater, maar het gaat ook om bijvoorbeeld vennen, meanders, sloten en bovenlopen. De provincie stelt de basisdoelen van overige wateren vast in het Regionaal Water- en Bodemprogramma. Van belang hierbij is dat de doelen (zowel fysische chemie als biologie) voor overige wateren als een inspanningsverplichting moeten worden gezien waarbij in ieder geval geen achteruitgang mag optreden.

6

PROGRAMMA VOLDOENDE WATER

Probleemstelling Voldoende Water

Onze bestaande waterhuishouding is ingericht als afvoersysteem. Door klimaatverandering ontstaan langere periodes van droogte. De afgelopen jaren hebben laten zien dat we niet genoeg in staat zijn om voldoende water vast te houden om de periodes van droogte te overbruggen.

In combinatie met de huidige grondwateronttrekkingen leidt dat tot een afnemende grondwatervoorraad en een toenemende verdroging. Voor de grondwaterbalans zijn we afhankelijk van partners (onder andere de provincie Noord-Brabant, gemeenten, Vlaanderen, Brabant Water en buurwaterschappen).

Perspectief 2050

We willen in 2050 een toekomstbestendige *grondwaterhuishouding*. Aanvulling en onttrekking van grondwater zijn in balans en het grondwaterpeil laat een positieve trend zien; het grondwater wordt niet meer uitgeput.

Droogte en overlast door een klimaat met meer extremen treden nog steeds af en toe op. Maar we hebben samen met de gebiedspartners een nieuwe waterhuishouding ontwikkeld en ingericht, waarmee we slimmer en sneller kunnen anticiperen op periodes met te veel of te weinig water. De effecten van deze extremen zijn daarmee minimaal. In het stedelijke en landelijke gebied is er een algemeen besef om zuinig om te gaan met het grondwater. Dit traject naar 2050 is ontwikkeld aan de hand van drie sporen.

We willen dat het (regen)water in hoger gelegen gebieden niet wordt afgevoerd,

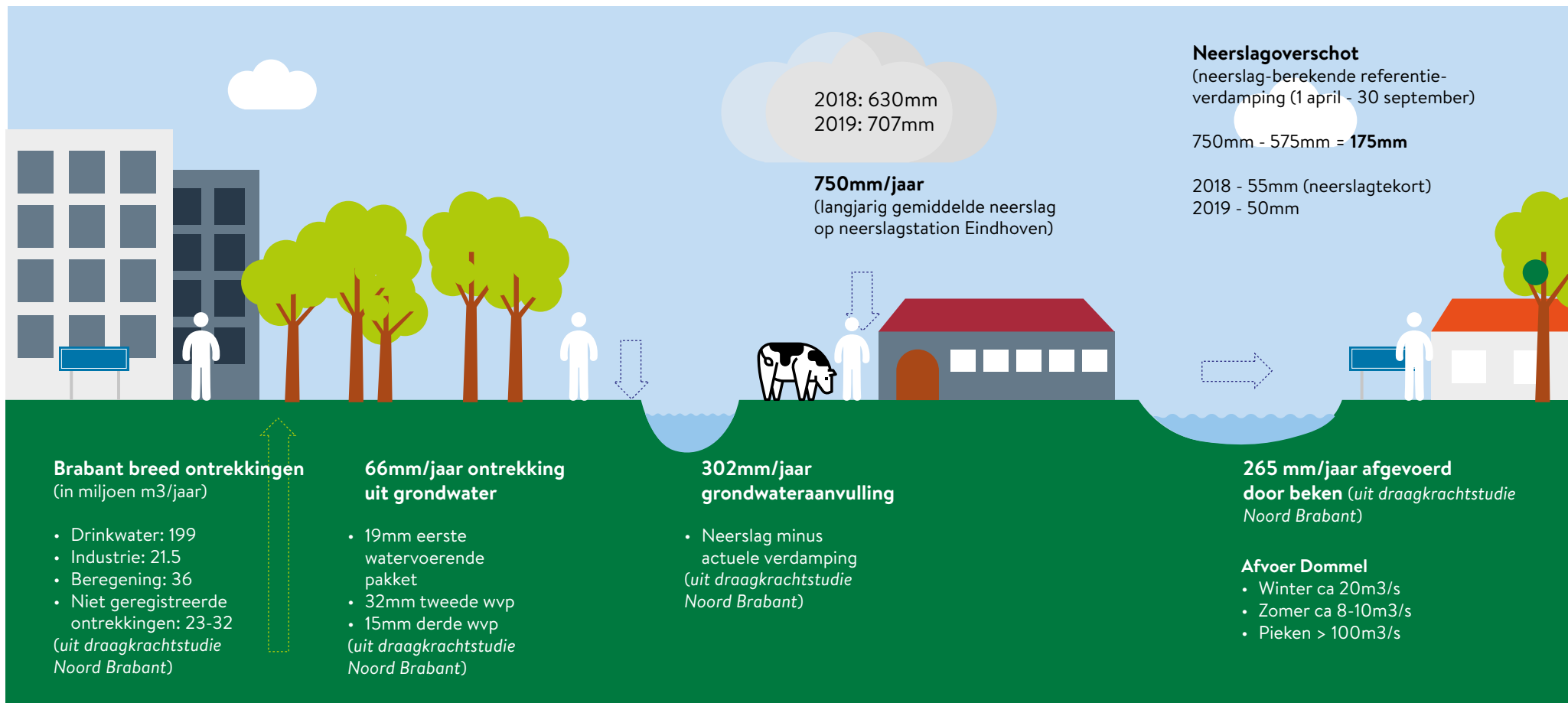
maar zoveel mogelijk wordt vastgehouden en infiltreert naar het grondwater, waardoor de grondwaterstanden structureel hoger zijn. Onze regelgeving is aangepast aan deze koers. Oplossingen mogen geen grootschalige schade veroorzaken in perioden met te veel regen (normen wateroverlast).

We beschouwen grondwater als een cruciale grondstof. Er is geen verspilling van grondwater. Door innovatieve technieken kunnen bedrijven hun water recirculeren, water besparen en waar mogelijk wordt oppervlaktewater of gezuiverd effluent als alternatieve bron voor grondwater ingezet.

De provincie heeft vanuit haar verantwoordelijkheid vergelijkbare voorwaarden voor de onttrekkingen uit het diepe grondwater opgenomen. Het waterschap vraagt continu aandacht voor de grondwaterstand en wil in beginsel dat iedere gebruiker een positieve bijdrage levert aan de grondwaterstand. Dit kan middels waterconservering, waterbesparing en vermindering van onttrekkingen. Het waterschap zal voor alle watergebruikers duidelijk maken wat het begrip 'hydrologische plus' in de praktijk betekent. Onderdeel van de hydrologische plus is het beperken van het bestaande gebruik. Dit is een voorwaarde voor onze aanpak en inzet voor de bedrijfswaterplannen, de kleine onttrekkingen, industriële onttrekkingen, overige onttrekkingen en het beregeningsbeleid.

Het dagelijkse beheer en onderhoud van de watergangen is gebaseerd op de stand

van het grondwater in het beheergebied. Dit geldt voor de watergangen waar het waterschap zelf de regie voert (de A watergangen), maar ook voor de watergangen waar het waterschap de aanliggende grondgebruikers actief adviseert (de B en C watergangen). Aan de hand van grondwaterstreefpeilen, grondwaterbalansafspraken per deelstroomgebied en actuele data en informatie (voorspellingsmodellen, grondwaterstanden) kan het waterschap real time en op afstand de meest cruciale sturen aansturen. Om perioden van mogelijke droogte te voorkomen, maar ook om de kans op (lokale) wateroverlast te verkleinen. In het watercentrum worden aan de hand van prognoses adviezen opgesteld die actief gedeeld worden met grondgebruikers en gebiedspartners. De grondgebruikers kunnen online en real time de lokale situatie, zorgen en knelpunten delen.

Figuur 4: waterbalans voor de Centrale Slenk. Hieruit blijkt dat van alle neerslag (750 mm) na verdamping jaarlijks 302 mm infiltreert. Via het ondiep grondwater stroomt vervolgens 265 mm naar de beken, dat water wordt afgevoerd. Op jaarbasis wordt daarnaast in een gemiddeld jaar ca 65 mm uit grondwater onttrokken. Daarmee is de som van waterafvoeren + grondwatergebruik groter dan de mogelijke aanvulling in een gemiddeld jaar (neerslag-verdamping).

Waar staan we eind 2021

De verdroging is in ons beheergebied steeds meer zichtbaar; in de natuur, op landbouwpercelen en in het landschap. De aanvulling en onttrekking van het grondwater is niet in balans, blijkt uit modelberekeningen en analyses (zie bovenstaande figuur).

Na de droogte van 2018 hebben we als waterschap, samen met de omgeving, al een groot aantal waterconserverende maatregelen genomen.

- ▶ Gewijzigd peilbeheer met meer focus en aandacht voor water vasthouden voor grondwateraanvulling. Hiermee wordt ingespeeld op de grondwaterstanden in plaats van het rigide instellen van zomer- en winterpeilen en het sturen op oppervlakte-waterpeilen. Voorbeeld hiervan is het handelingsperspectief droogte (en hoe dan om te gaan met stuwstanden, onttrekkingsverboden, maaibeheer en beverdammen).

- ▶ Vanuit het actieplan Leven-de-Dommel zijn acties uitgevoerd:
  - Automatiseren van stuwen;
  - Het adviseren en stimuleren van gebiedspartners tot het nemen van maatregelen (stimuleringsregeling afkoppelen en infiltreren, bijdrage aan schotbalkstuwen en peilgestuurde drainage, advisering klimaatstresstesten);
  - Acties uit motorkap-overleg 1.0 voor #elkedruppeltelt 2020, zoals het plaatsen van rijplaten als tijdelijke stuwstukjes in watergangen;
  - Het vasthouden van water in de winter ('winterwater').

Hoe maken we het verschil in 2027?

- 1 Eind 2027 zien we een aantoonbare trendbreuk in de verdroging in ons gebied. Samen met onze gebiedspartners zijn forse maatregelen genomen voor waterconservering.

- 2 In 2027 is het grondwater meer in balans en laat het grondwaterpeil een positieve trend zien. Dit betekent dat de optelling van alle aanvullingen in beginsel gelijk is aan de optelling van alle onttrekkingen gerekend over iedere periode van twee jaren. Inspanningen zijn verricht door het waterschap en de partners uit het Breed Bestuurlijk overleg Grondwater in Brabant, conform het bestuursconvenant Grondwater, dat in het najaar 2021 is vastgesteld. In lijn met dit convenant, is onze ambitie om de gemiddelde voorjaars grondwaterstand te laten stijgen met 10 cm, ten opzichte van referentiejaar 2002 (zoals ook in de Europese Kaderrichtlijn Water wordt gehanteerd). In de lagere en in sommige gevallen nu al natte delen van ons beheergebied kan dat misschien minder, maar op de flanken en hogere delen kan dit oplopen tot meerdere decimeters (35cm).

- 3 In 2027 zijn we door inzet van slimme en innovatieve technieken en innovatieve projecten beter in staat om te sturen in het watersysteem. Data is op orde en is breed toegankelijk voor grondgebruikers en gebiedspartners. Zo kunnen we effecten van droogte (en wateroverlast) minimaliseren.

Wat gaan we doen?

De uitdaging in de komende planperiode is hoe waterschap, gebiedspartners, grondeigenaren en grond(water)gebruikers samen nieuwe, slimme en andere oplossingen vinden die goed zijn voor het kostbare grondwater en goed zijn voor landbouw, natuur, bedrijven en inwoners. Minder grondwater onttrekken en minder water laten verdampen helpt. Vooral een forse inzet op extra waterconservering en aanvulling van het grondwater is de komende planperiode noodzakelijk. Dit is de motor in zowel het landelijke als stedelijke gebied. Dit betekent ook dat er in Brabant meer ruimte nodig is voor water.

Spoor 1

Meer water conserveren

Spoor 2

Minder grondwater gebruiken

Spoor 3

Slimmer en sneller sturen om de effecten van periodes met te weinig water (droogte) te minimaliseren

► Spoor 1 Meer water conserveren

Potentie voor aanvulling grondwater

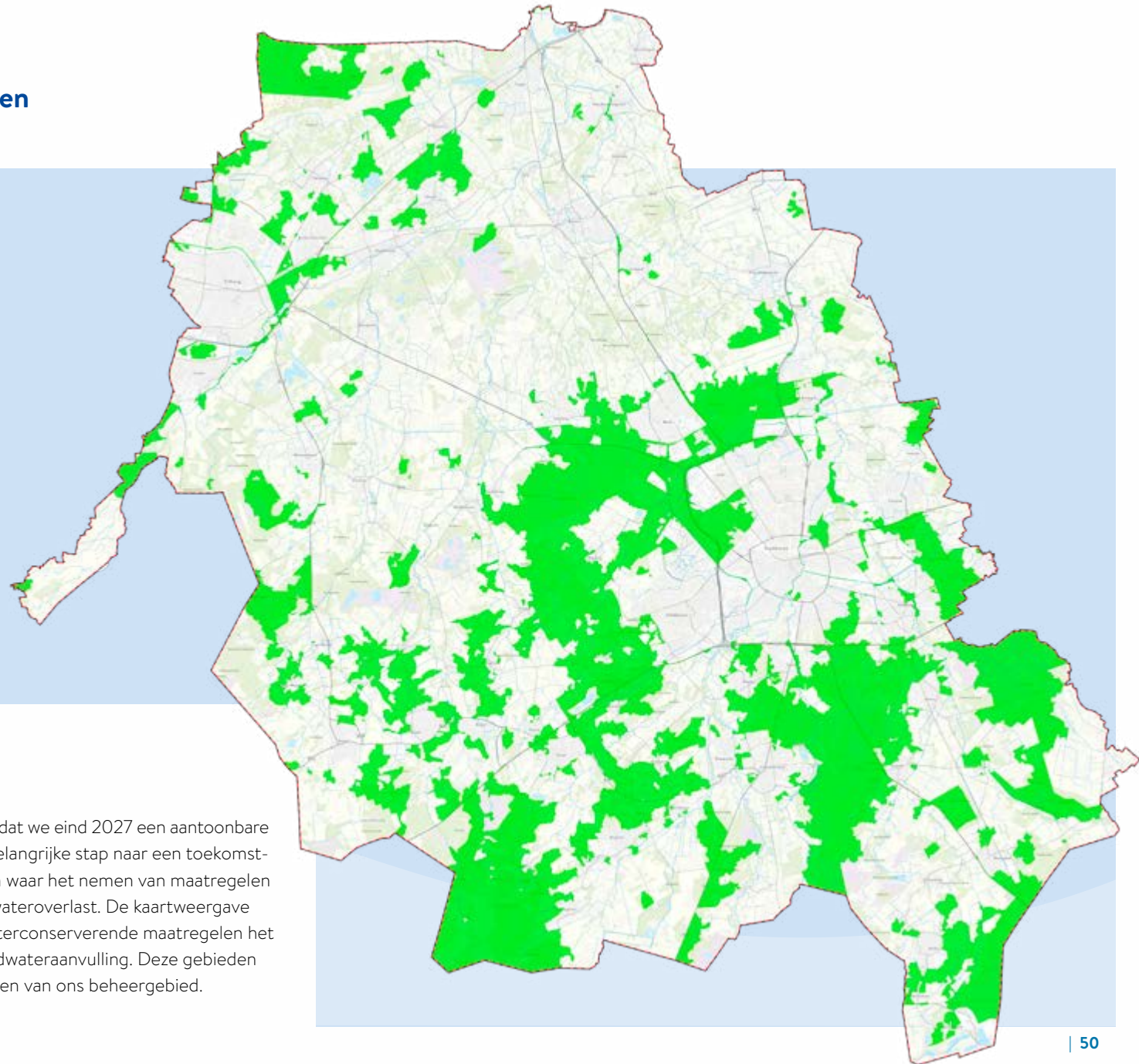
LEGENDA

- Primaire waterlopen
- - Waterschapsgrens
- Kansrijke gebieden om water vast te houden

Grenzen op deze kaart zijn indicatief.

Maatregelen in het landelijke gebied

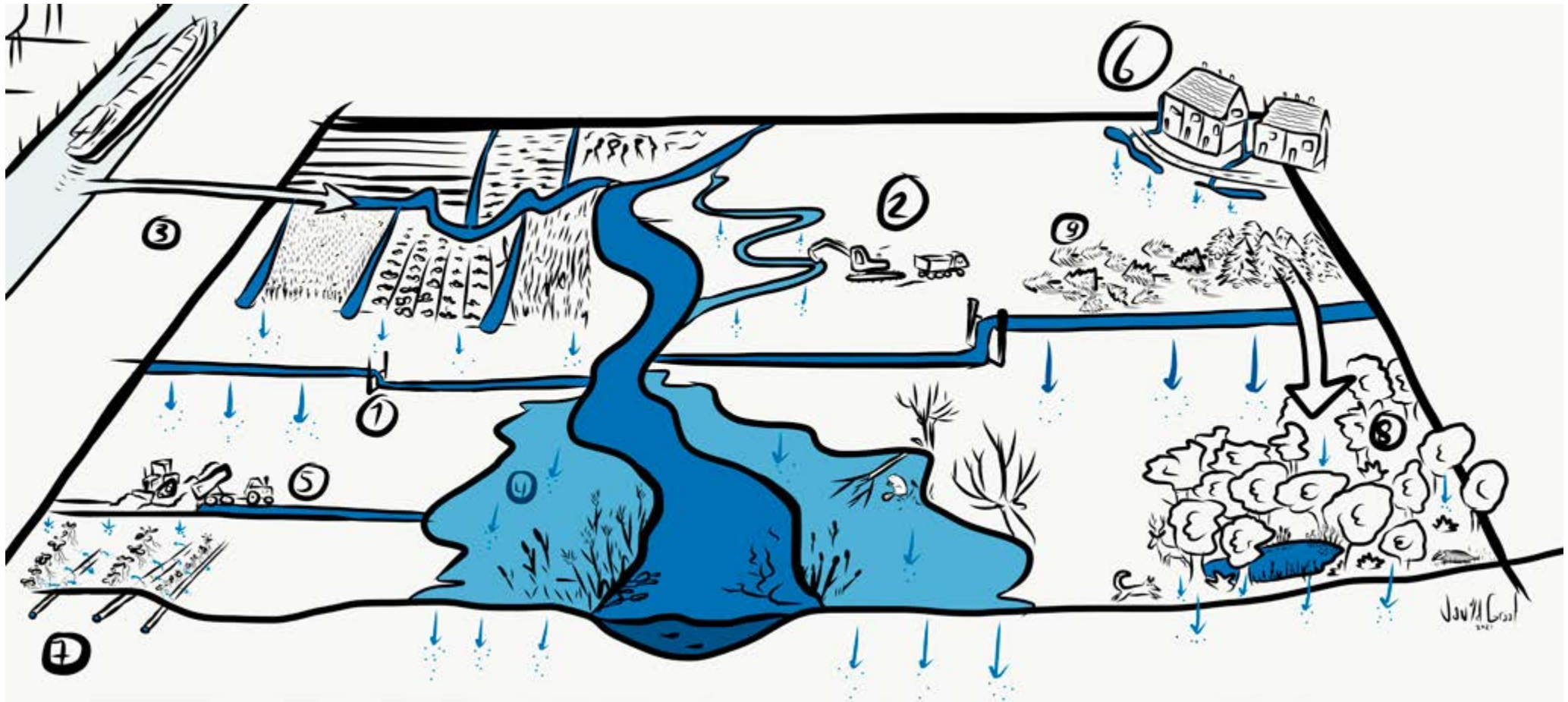
Alle maatregelen in het landelijke gebied zijn erop gericht dat we eind 2027 een aantoonbare trendbreuk zien voor de verdroging in ons gebied. Een belangrijke stap naar een toekomstbestendige waterhuishouding. We starten in de gebieden waar het nemen van maatregelen de meeste impact heeft en waar het minste risico is op wateroverlast. De kaartweergave op deze pagina geeft een indicatie in welke gebieden waterconserverende maatregelen het meest effectief zijn om een bijdrage te leveren aan grondwateraanvulling. Deze gebieden liggen veelal bovenstrooms op de droge koppen en flanken van ons beheergebied.

De maatregelen die we nemen zijn als volgt:

- ▶ De stuwen in al onze sloten (A-watgangen) staan jaarrond zo hoog mogelijk. Tenzij uit voorspellingsmodellen (oppervlaktewater-grondwater-weersmodellen) blijkt dat hierdoor de kans op wateroverlast niet acceptabel is (we niet voldoen aan de wettelijke normen).
- ▶ In de A-watgangen worden beekherstelprojecten uitgevoerd die naast ecologische waterkwaliteit ook bijdragen aan waterconservering. Denk bijvoorbeeld aan her-meandering, profielversmalling, hout in de beek of de aanleg van klimaatbuffers. Bij de inrichtingsprojecten hanteren we een brede klimaatrobuuste beekdalbenadering, waarbij we kijken naar het beekdal en naar de ontwikkelrichting van het watersysteem op de hoger gelegen gebieden.
- ▶ We voeren maximaal water aan vanuit die kanalen waar het kan en zetten dit actief in om het grondwater te voeden. We passen waar nodig ons watersysteem aan om oppervlaktewater te kunnen leiden naar plaatsen waar het beter kan infiltreren. We leren van ons verleden (lokale laagtes, vloeiwiden en bijvoorbeeld 'winterwater').
- ▶ Wij hebben op de meest kritische droge plaatsen klimaatbuffers aangelegd om water in de winter op te vangen. We maken de grove inschatting dat er 580 hectare aan kritische percelen zijn waarover we afspraken willen maken met de betreffende grondeigenaren (afwaarderen / ecosysteemdiensten / ruilen / verwerven). We richten ons in eerste instantie op de deelstroomgebieden van de bovenlopen, circa 90 hectare. Zo voeden we het grondwater en hebben we een waterbuffer voor het voorjaar en de zomer. We spreken alle partijen, gemeenten, landbouw en natuur aan om de benodigde ruimte beschikbaar te stellen. We gaan ervan uit dat door lokale initiatieven, ondernemers en bedrijven veel voorzieningen worden gerealiseerd.
- ▶ We voeren samen met de grondgebruikers maatregelen uit om de afvoer van de B- en C-watgangen op de hoge flanken zo veel mogelijk te stremmen door sloten, greppels of andere ontwateringsmiddelen te dempen, te verontdiepen of op te stuwen. Waar het kan staan we in overleg extensivering van het beheer toe. In deze ontwikkelingen wordt de kans op schade bij wateroverlast als er veel neerslag valt meegenomen in de afweging en inrichting.
- ▶ We maken afspraken met onze partners over een duurzame ruimtelijke inrichting van gebieden. Bijvoorbeeld door het vastleggen van grondwaterbalansafspraken per deelstroomgebied. We communiceren hier duidelijk over, zodat gebruikers zelf hun verantwoordelijkheid kunnen nemen. Juist de combinatie van leren door te doen én in beleid en regelgeving te sturen, maakt dat we een goede stap vooruit zetten in het bereiken van deze ambitie.
- ▶ We ontwikkelen op basis van onze ervaringen in het veld een set van richtinggevende kaders en spelregels. Deze leggen we vast in ons beleid en onze regelgeving. Denk hierbij aan regelgeving voor B- en C-watgangen en aan ons drainagebeleid. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van drainage en subirrigatie laten zien dat ons huidige drainagebeleid niet meer up to date is. We gaan samen met de andere waterschappen het huidige drainagebeleid evalueren en aanpassen.
- ▶ We onderzoeken of we met ontwerp-optimalisatie van de vispassages beter kunnen sturen op de waterafvoer van deze vispassages.
- ▶ We verleiden en stimuleren natuurbeheerders zoveel mogelijk water vast te houden en lokaal te infiltreren. Zo komt de sponswerking van de natuurgebieden weer tot zijn recht. Water vasthouden in natte perioden (bufferen) en water leveren in droge perioden.
- ▶ We zorgen dat in de uitwerking van de bossenstrategie van de provincie (60.000 hectare vervangen van naald- door loofhout in Brabant) 100% van het water dat op deze bospercelen valt ook in deze bossen infiltreert. We hebben hierover locatie specifieke afspraken gemaakt met onze gebiedspartners, zoals Brabant Water, terreinbeherende organisaties, ZLTO en andere agrarische vertegenwoordigers en de gemeenten.

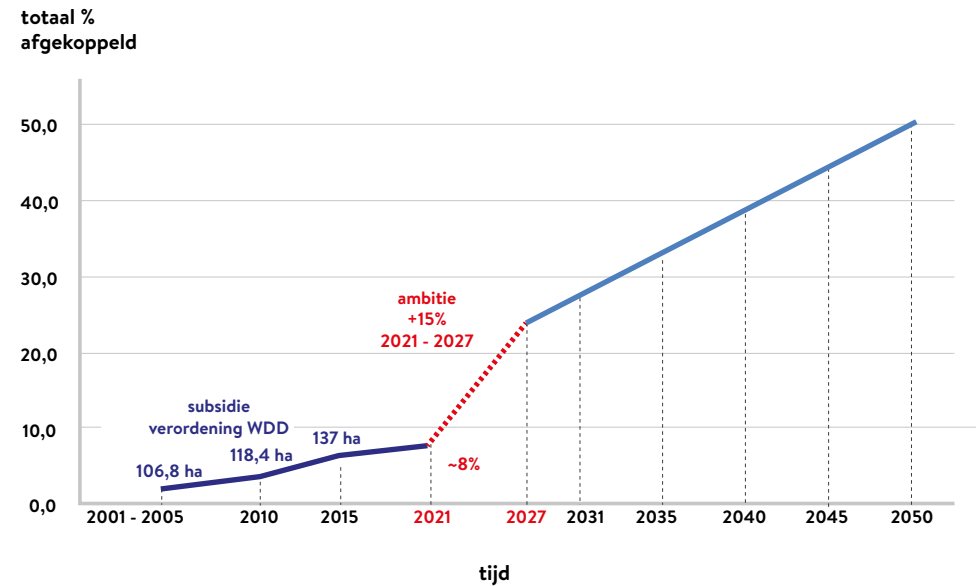
Figuur 5: de maatregelen in het landelijk gebied om meer water te conserveren

LEGENDA

1. Hogere stuwstanden
2. Beekherstelprojecten: door bijvoorbeeld hermeandering, profielversmalling of de aanleg van klimaatbuffers
3. Aanvullend water aanvoeren vanuit kanalen
4. Klimaatrobuuste beekdalbenadering
5. Water leiden naar plaatsen waar het beter kan infiltreren
6. Klimaatbuffers aanleggen op de kritische/droogste plaatsen van een gebied
7. Het huidige drainagebeleid evalueren en aanpassen naar nieuwste inzichten
8. De sponswerking van de natuurgebieden optimaal benutten
9. Vervangen van naald- door loofhout

Maatregelen in het stedelijke gebied

Alle maatregelen in de planperiode 2022-2027 zijn erop gericht om op termijn geen schoon hemelwater naar onze zuiveringen af te voeren en meer schoon water te laten infiltreren naar het grondwater. Afkoppelen en infiltreren is een verantwoordelijkheid van de gemeenten. Om een toekomstbestendige leefomgeving te creëren, stimuleren en ondersteunen we de gemeente om een verhoogde ambitie te verwezenlijken. Als we zien waar we nu staan en de fysieke en financiële impact van deze ontwikkelrichting beschouwen, streven we naar een halvering in 2050. In 2027 ontvangen we 15% minder regenwater op de zuiveringen dan in 2021, indien mogelijk ligt dit percentage hoger. Dit water wordt lokaal vastgehouden en geïnfilteerd. In onderstaande figuur laten we de nagestreefde ontwikkeling in de tijd zien.

Figuur 6: onze ambitie voor het percentage bebouwd gebied dat regenwater heeft afgekoppeld van het riool, afgezet tegen de tijd.

In 2027 staan hiervoor in de omgevingsverordening duidelijke kaders. Gemeenten zijn medeverantwoordelijk voor klimaatadaptatie in de stad en vragen om samenwerking en afstemming met het werk van het waterschap.

We zetten de wateropgave op de bestuurlijke agenda bij gemeenten waar nodig en treden in dialoog over onze waterdoelen. We voeren pro-actief overleg met gemeenten over hun beleid en maatregelen voor voldoende water, zoals in de paragraaf over woningbouw en bebouwd gebied staat. We zetten hier extra capaciteit op in om te agenderen, aan te jagen, te verbinden en te ondersteunen. Zij voeren niet het werk uit van een adviesbureau. We gaan samen met gemeenten de klimaatagenda (conform DPRA) op stellen met maatregelen voor een toekomstbestendig watersysteem. In het uitvoeringsprogramma (als vervolg op de klimaatagenda) maken we maatwerkafspraken met de gemeenten. Daar waar maatregelen de wettelijke taken van het waterschap raken, nemen we ook onze financiële verantwoordelijkheid.

In de samenwerking met gemeenten is ons uitgangspunt:

- ▶ Iedere gemeente heeft een uitvoeringsstrategie met afspraken over termijnen en inzet van middelen.
- ▶ We richten klimaatbuffers in bij iedere bebouwingkern, dit in samenwerking met gebiedspartners. Dichter bij de bron, tegen dorpen en steden aan. We onderzoeken daarbij meekoppelkansen, bijvoorbeeld ten aanzien van recreatief gebruik. Met duidelijke afspraken over de kosten voor inrichting, beheer en onderhoud.
- ▶ Er komen duidelijke kaders in de omgevingsverordening en in gemeentelijke omgevingsvisies en –plannen. Bij iedere ingreep in het gemeentelijke rioolstelsel is het uitgangspunt dat regenwater en (huishoudelijk) afvalwater gescheiden worden bij nieuwbouw en bij vervangingen. Een ander uitgangspunt is dat regenwater maximaal infiltreert. Denk aan meer eisen voor vergroening en multifunctioneel ruimtegebruik.
- ▶ We inspireren, stimuleren en belonen goede initiatieven (met subsidies). We verkennen nieuwe mogelijkheden om het waterbewustzijn bij gemeenten, bedrijven en inwoners te vergroten.

- ▶ We faciliteren regionale kennisdeling over water tussen gemeenten en overige partners, zoals provincie, bedrijven en scholen. We geven gevraagd en ongevraagd advies om het belang van een klimaatbestendig watersysteem te borgen in alle ruimtelijke ontwikkelingen.
- ▶ We maken een bewuste keuze welke initiatieven we wel of niet oppakken. We handelen in geval van een urgente wateropgave(n). We zeggen nee als dat nodig is!
- ▶ We lopen niet weg voor onze verantwoordelijkheid in dit complexe vraagstuk. We geven zelf het goede voorbeeld, door onze eigen gebouwen en terreinen te vergroenen, regenwater af te koppelen en te laten infiltreren.

Maatregelen die we nemen voor de drinkwatervoorziening

Het drinkwaterbedrijf Brabant Water heeft de maatschappelijke taak drinkwater te leveren aan de inwoners en bedrijven binnen het gebied van waterschap de Dommel. Daartoe wordt in ons beheergebied drinkwater gewonnen uit middeldiep en diep grondwater. Het waterschap draagt mede verantwoordelijkheid voor het bereiken van een goed functionerend watersysteem. Daaronder valt ook het duurzaam aanvullen van bronnen voor drinkwater, ook ten tijde van een veranderend klimaat. Om te komen tot een duurzame drinkwatervoorziening is meer nodig dan grondwateraanvulling en drinkwaterwinningen uit het grondwater. Het oppompen van diep grondwater heeft namelijk een hydrologisch effect op het oppervlakte-watersysteem en kent grenzen, die door de provincie Noord-Brabant worden bewaakt. Het kennen van elkaars belangen om te komen tot een duurzame drinkwatervoorziening is essentieel.

Wat betekent dit voor ons handelen

De komende jaren gaan Brabant Water, de provincie Noord-Brabant en Waterschap De Dommel grensontkennend samenwerken om samen de noodzakelijke stappen te zetten in de watertransitie. We maken concrete afspraken voor de komende twee jaar, om vervolgens met adaptief programmeren afspraken en activiteiten bij te stellen waar nodig. Onderdeel van deze afspraken is het verkennen en voorbereiden van een pilot, waarbij alternatieven voor grondwater worden gezocht als bron voor bestaand grondwatergebruik door de industrie.

► Spoor 2 Minder grondwater gebruiken

In de planperiode 2022-2027 blijven we ons inzetten om als overheden en gebiedspartners samen op te trekken in het breed bestuurlijk overleg grondwater. Met een gezamenlijke boodschap geven we een eenduidig en krachtig signaal dat er minder grondwater in Brabant gebruikt moet worden. Ook hier geldt dat we onze gebruikelijke werkwijze volgen: we stellen kaders, agenderen en helpen anderen om de verandering te maken.

- Door maatregelen op het gebied van waterconservering, infiltratie, efficiëntere watergift en bodemverbetering neemt de vraag naar grondwater mogelijk af. We stimuleren dergelijke innovatieve maatregelen en water- of ecosysteemdiensten. We weten op voorhand niet of alle waterconserverende maatregelen in een zodanig tempo worden gerealiseerd dat er voldoende buffer in de grondwatervoorraad ontstaat en het watersysteem herstelt. Parallel onderzoeken we welke mogelijkheden er zijn om onttrekkingen uit grondwater (waaronder beregening en kleine onttrekkingen waar het waterschap bevoegd gezag voor is) verder te reguleren als dat nodig is, redenerend vanuit een toekomstbestendige (grond)waterhuishouding en in samenhang met andere maatregelen die worden genomen door partners van het Breed Bestuurlijk overleg Grondwater. Daarnaast verrichten we in 2022 een trendanalyse naar grondwater in Brabant, waarmee het inzicht in de huidige grondwatertoestand én het verloop vanaf het jaar 2009 wordt vergroot. Op basis van deze inzichten kunnen kwantitatieve kaders en doelen worden geformuleerd.
- We ontwikkelen een beter beeld van de totale grondwaterbalans in Brabant. Dat doen we samen met de partners uit het Bestuurlijk overleg grondwater. Zelf brengen we in beeld hoeveel kleine grondwateronttrekkingen (minder dan 10 m³ per uur) er in ons beheergebied zijn. Op basis hiervan wordt samen met de waterschappen Aa en Maas en Brabantse Delta een beleidskader ontwikkeld om het gebruik van het (ondiep) grondwater terug te dringen. We spreken provincie en andere partners aan om ook het gebruik van diep grondwater terug te dringen.

- We willen dat alle grondwater onttrekkers waar wij bevoegd gezag voor zijn in 2027 een waterboekhouding hebben, waarin reductie van het grondwatergebruik en voeding van het grondwater opgenomen staat. Dit is een harde voorwaarde voor de bedrijfswater- en bodemplannen, de kleine onttrekkingen, industriële onttrekkingen en het beregeningsbeleid.
- We stimuleren onderzoek naar innovatieve oplossingen voor aanvullingen van diepere grondwaterpakketten. We trekken hier samen met provincie en Brabant Water op.

► Spoor 3 Slimmer en sneller sturen om de effecten van droogte te minimaliseren

Met het actieplan Leven-de-Dommel zijn acties en maatregelen in gang gezet om sneller en slimmer te kunnen sturen. In de planperiode 2022-2027 zetten we deze acties door en nemen we aanvullende maatregelen. We gaan nauwer samenwerken met aangrenzende (grond)waterbeheerders met het oog op een beter grondwaterbeheer. Wij zetten in op meer afstemming met de waterschappen Brabantse Delta, Aa en Maas en Limburg, de provincie Noord-Brabant, de provincie Antwerpen, de provincie Vlaams Limburg, de Vlaamse Milieumaatschappij en gemeenten over de verlening van milieuvergunningen in het Vlaams-Nederlands grensgebied die een impact hebben op grondwatervoorraden en de grondwateraanvoer naar beken.

- Cruciale stuwen om slim en snel te kunnen reageren op droogte en wateroverlast zijn geautomatiseerd.
- In het peilbeheer (inclusief maaibeheer en onderhoudsbaggeren) van het oppervlaktewater wordt een risico-afweging gemaakt tussen de noodzaak tot grondwateraanvulling en de kans op het ontstaan van schade bij het niet afvoeren van water. Voor de risicobeheersing worden kunstwerken geautomatiseerd, zo kan sneller worden geanticipeerd op weersomslag.
- We gaan het basismetnet voor het grondwatersysteem door ontwikkelen: deze wordt gebiedsdekkend en maken we geschikt voor het uitvoeren van prognoses. Dit is inclusief het bijbehorende sturingsmechanisme in het veld (meetnet, data, technologie en communicatiemiddelen). Ook beschikken we over een betere indicatie voor bodemvocht. Zo kunnen we grondgebruikers eerder informeren over de kans op droogte en wateroverlast. Met deze informatie kunnen we in het dagelijkse beheer en onderhoud slimmer anticiperen en sneller reageren op veranderende omstandigheden.
- We gaan door met ons peilbeheer in de winterperiode, gericht op grondwateraanvulling.
- In ons beheergebied is voor alle watergebruikers inzichtelijk welke maatregelen we als waterschap nemen bij droogte met de doorontwikkeling van het handelingsperspectief droogte. We weten wat er speelt en hoe het watersysteem er real time voor staat. We ontsluiten via ons watercentrum de benodigde data en informatiestromen aan de hand van dashboards, kaartbeelden en andere relevante beelden voor het waterschap en onze partners. Waar nodig hebben we ook regelgeving opgesteld voor B- en C-watgangen.
- In het hele beheergebied is duidelijk welke stuwpeilen worden gehanteerd en worden streefpeilen in A-watgangen bepaald. Hier gaan we gebiedsgericht en met maatwerk te werk. De peilen zijn afgestemd op de grond- en oppervlaktewatersituatie, zodat de grondwatervoorraad voldoende wordt aangevuld. We beginnen met het stimuleren van gedrag door adviespeilen te introduceren in B- en C watgangen. We geven handelingsperspectief door aan te geven wat de toekomstige streefpeilen worden, zodat partners onderbouwde keuzes kunnen maken en zelf hun verantwoordelijk kunnen nemen. Zo nodig wordt het vrijblijvende karakter in de planperiode na 2027 omgezet naar harde streefpeilen, die we dan opnemen in onze beleidsregels en instrumenten.

7

FINANCIËLE KADERS

Het waterschap heeft zijn huis financieel op orde. Daarbij gaan we als volgt te werk:

- ▶ We voeren een efficiënte bedrijfsvoering.
- ▶ We maken gebruik van financiële bijdragen door derden, zoals de provincie, het Rijk en de Europese Unie. Denk bijvoorbeeld aan budgetten die beschikbaar worden gesteld voor de Kader Richtlijn Water, het Deltaplan Hoge Zandgronden, Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie, de Natura 2000 gebieden of het Natuurnetwerk Brabant. Maar ook aan Europese subsidieprogramma's op gebied van water en innovatie.
- ▶ Voor de resterende benodigde middelen, heffen we waterschapsbelastingen. We heffen daarbij niet meer dan nodig is; het handelen van het waterschap wordt getoetst op haalbaarheid en betaalbaarheid.

Waterschapsbelasting

Het waterschap heeft drie vormen van heffingen:

- 1 de **watersysteemheffing** heeft zijn grondslag in het belang dat mensen en bedrijven hebben bij het op orde brengen en houden van het watersysteem;
- 2 de **zuiveringsheffing** is gebaseerd op het principe 'de vervuiler betaalt';
- 3 voor directe lozingen op het oppervlaktewater is er de **verontreinigingsheffing**, hierbij is ook het principe van "de vervuiler betaalt" van toepassing. De opbrengsten van de verontreinigingsheffing worden toegerekend aan het watersysteem.

Voor de watersysteemheffing geldt, zoals in de Waterschapswet staat, dat de totale opbrengsten voor de watersysteemheffing worden opgebracht door vier categorieën belastingbetalers, elk met een bestuurlijk vastgesteld aandeel in de totale belastingopbrengsten (kostentoedelingsverordening).

Het aandeel in de belastingopbrengst wordt in de kostentoedelingsverordening per categorie bepaald. Aan de hand van de inwonerdichtheid is er een bandbreedte voor

het aandeel van ingezetenen. Op basis van lokale omstandigheden (omvang en belang van de natuurwaarden, zoals gebieden die zijn aangemerkt als NNB, Natura 2000 gebieden) wordt het aandeel van ingezetenen binnen de kaders van de bandbreedtes ingevuld. Het resterende deel van de op te brengen belastingen wordt verdeeld naar rato van de waarde van de onroerende zaken in het economisch verkeer (aandelen Gebouwd, Ongebouwd, Natuurterreinen). In de voorstellen voor het nieuwe belastingstelsel wordt het resterende deel niet meer bepaald aan de hand van de waarde van de onroerende zaken in het economisch verkeer, maar aan de hand van gebiedsgerichte kenmerken, zoals hectares natuur of landbouwgrond per 1000 inwoners.

Financiële kaders volgen uit de planning en controlcyclus

De koers van dit Waterbeheerprogramma vertaalt zich in financiële kaders in de jaarlijkse Voorjaarsnota's en de beleidsbegrotingen (inclusief een meerjarenraming). Het Algemeen Bestuur van het waterschap neemt hiertoe een besluit. Daaruit afgeleid stelt het Algemeen Bestuur jaarlijks tarieven vast. Het realiseren van een dergelijk ambitieus maar noodzakelijk plan zal hoogstwaarschijnlijk leiden tot belastingverhogingen, maar niet meer dan strikt noodzakelijk. Waar mogelijk zullen bijdragen van derden worden binnen gehaald. Bij de vaststelling van de tarieven zal het waterschap streven naar een evenwichtige verdeling van lasten die uitlegbaar is. Het Algemeen Bestuur stuurt met jaarprogramma's op de nadere uitwerking van dit visiedocument. Via de reguliere planning en controlcyclus vindt jaarlijks verantwoording en monitoring plaats tussen Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur. Daarnaast komt er halverwege de planperiode een tussentijdse evaluatie van het Waterbeheerprogramma.

Het Algemeen Bestuur werkt met bestuurlijke vernieuwing aan een bestuurlijke werkwijze die nog beter aansluit bij deze koers. Het Dagelijks Bestuur zet in op een meer evenwichtige rolverdeling tussen Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur en ambtelijke organisatie met betrekking tot van verantwoording, monitoring en sturing op dit Waterbeheerprogramma. Een verbeterd samenspel wordt als volgt geïnitieerd:

- Versterking kaderstellende rol door:
  - Keuzes vooraf voor te leggen
  - Meer aandacht beeldvormende fase
- Grafische weergave doelen en prestaties
- Ontwikkelen dynamische informatievoorziening
- Naast tijd en geld meer aandacht voor impact
- Pro actieve route kaart

Adaptief programmeren in samenspraak met bestuur en organisatie.

BIJLAGEN

Bijlage 1 KRW maatregelen van Waterschap De Dommel voor het stroomgebied Maas in de komende planperiode

Op basis van de volgende uitgangspunten hebben we een selectie gemaakt van maatregelen voor het SGBP Maas:

- ▶ Alleen KRW-maatregelen van Waterschap De Dommel; geen maatregelen van andere partijen.
- ▶ We beschouwen de KRW opgave als een programmaopgave.
- ▶ Alle maatregelen die een bijdrage leveren aan een of meer doelen van de Kaderrichtlijn Water, namelijk een goede chemische, ecologische of kwantitatieve toestand.
- ▶ Eén totaalgetal met aan te pakken hectares verdroging gekoppeld aan het grondwaterlichaam.
- ▶ De categorie ‘Natura 2000-maatregelen’ bestaat als zodanig niet. Wel dragen diverse maatregelen bij aan de Natura 2000-doelen.

In het SGBP 2022-2027 staat dat we, conform de KRW-systematiek, alle KRW maatregelen uiterlijk in 2027 uitvoeren. In de praktijk handelen we vanuit het doel van de KRW om structureel herstel te realiseren. Onze opgave voor de KRW op gebied van water en natuur kan niet los gezien worden van andere maatschappelijke opgaven, zoals landbouwtransitie, biodiversiteit, woningbouw en energietransitie. Een integrale gebiedsgerichte aanpak vergroot de doelmatigheid van onze inspanningen en maakt optimaal gebruik van de energie in het gebied. Samenwerking met de provincie en andere partners in het gebied staat daarbij centraal. In 2027 wordt samen met alle partners de balans opgemaakt en verantwoording afgelegd over de genomen maatregelen.

Maatregeltype [SGBP formulering]	Eenheid	Totaal opgave (2010-2027)	SGBP 3 (2022-2027)
Onderzoek en vergroten van kennisbasis teneinde onzekerheid te verkleinen	stuks	26	3
Onderzoek naar effectiviteit van herstelmaatregelen o.b.v uitkomsten casussen KIWK	1		
Onderzoek naar effect micro-verontreinigingen	1		
Onderzoek zuurstofbevorderende maatregelen	1		
Vispasseerbaarheid vergroten (o.a. vispassages, sluisbeheer, het verwijderen van dammen)			
Kleine Beerze, Beeksche Waterloop, Boven Dommel, Run, Keersop-Beekloop	stuks	95	52
Groote Aa-Buulder Aa, Nieuwe Leij-Pop L-Rov L-Voorstroom, Reusel-Raamsloop-Achterste Stroom			
Spruitenstroompje-Roodloop, Kleine Dommel-Sterkelse Aa en Essche Stroom			
[De bouw of verbetering van afvalwaterzuiveringsinstallaties]	stuks	6	2
Rwzi Eindhoven	1		
Rwzi Tilburg-Noord	1		
Verbeteren van de hydromorfologische condities van waterlichamen anders dan vergroten van de vispasseerbaarheid	km	295,7	130,3
Groote Beerze, Nieuwe Leij-Pop L-Rov L-Voorstroom, Essche Stroom, Gender, Ekkersrijt, Zandleij			
Reusel-Raamsloop-Achterste Stroom, Hoodonske Beek, Tongelreep, Broekleij, Kleine Beerze, Run			
Midden- en Beneden Dommel, Beeksche Waterloop, Grote Waterloop, Boven Dommel, keersop-Beekloop			
Groote Aa-Buulder Aa en Witte loop-Peelrijt			
GGOR-maatregelen	ha	19880	9882
Aanpak verdroging TOPgebieden			

Tabel 1: samenvatting van KRW maatregelen

De informatie in deze tabel is een kopie van de maatregelen die we aan het Rijk hebben aangeleverd voor het Stroomgebiedsbeheerplan Maas (2022-2027). De kaart op de volgende pagina geeft de KRW-watertypen aan. Alle beektrajecten met een opgave zijn ingedeeld naar een referentietype, conform de landelijk voorkomende watertypen.

Waterlichamen binnen de Kader Richtlijn Water

Esri Nederland, Community Map Contributors

LEGENDA

- M1a: zoete gebufferde sloot
- M20: matig diep gebufferd meer
- M3: gebufferd regio kaneel
- M6a: groot ondiep kanaal zonder scheepvaart
- M6b: groot ondiep kanaal zonder scheepvaart
- R3: droogvallende langzaam stromende bovenloop op zand
- R4: permanent langzaam stromende bovenloop op zand
- R5: langzaam stromende midden- benedenloop op zand
- R6: langzaam stromend riviertje op zand/klei
- Waterschapsgrens

Bijlage 2 Lijst met afkortingen

AB	Algemeen Bestuur Waterschap De Dommel	PFAS verbindingen	Per- en PolyFluorAlkyl Stoffen. Deze groep chemische stoffen is door mensen gemaakt en komt van nature niet voor in het milieu. PFAS kunnen een negatief effect hebben op milieu en gezondheid.
DHZ	Deltaplan Hoge Zandgronden	REKS	Regionale energie- en klimaatstrategie
DPRA	Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie	RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
GGOR	Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime	SGBP Maas	Stroomgebiedbeheerplan Maas, onderdeel van de uitvoering van de Kader Richtlijn Water
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid	WB21	Rapport van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw: 'Anders omgaan met water, Waterbeleid in de 21e eeuw' (2000)
HoWaBo	Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch: maatregelen voor de berging van hoogwater rondom 's-Hertogenbosch	WBP	Waterbeheerprogramma
KRW	(Europese) Kader Richtlijn Water	ZLTO	Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie
KRW waterlichamen	Waterlichamen die zijn aangemerkt in de Kader Richtlijn Water		
Ministerie van I&W	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat		
Ministerie van LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit		

Bijlage 3 Verklarende begrippenlijst

Afkoppelen	Afkoppelen houdt in dat verhard oppervlak (denk aan parkeerterreinen, wegen, daken, etc.) niet meer is aangesloten op de riolering, maar stroomt naar het oppervlaktewater of in de bodem.	Ecologische verbindingszone	Een terrein dat natuurvriendelijk is ingericht en tussen twee natuurgebieden in ligt. Hierdoor worden deze aan elkaar verbonden en kunnen dieren en planten zich over beide gebieden verspreiden.
Afvalwater	Het water dat huishoudens en bedrijven hebben gebruikt is afvalwater. Dit water komt in het riool terecht en wordt afgevoerd naar een afvalwaterzuiveringsinstallatie, waar het gezuiverd wordt.	Ecosysteemdiensten	Er worden diensten geleverd door derden, die bijdragen aan de watertransitie. Hier geeft het waterschap een passende vergoeding voor.
Afvalwaterketen	Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven.	Effluent	Het water dat overblijft nadat het rioolwater is gezuiverd in derioolwaterzuiveringsinstallatie.
Beekdal	De beekdalen hebben een ecologische functie in ons systeem en dienen voor opvang van teveel water uit bebouwde gebieden en landelijke gebieden. Ze liggen laag in het landschap.	Flanken	Een term om de gebieden aan te duiden die tussen de hoge zandgronden en de laaggelegen beekdalen liggen.
Beekherstel	Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat.	Haarvaten	De fijnste vertakkingen van een rivier (kleine sloten, greppels).
Botulisme	Vergiftiging veroorzaakt door de bacterie Clostridium botulinum	Infiltreren	Het weg laten zakken van regenwater in de bodem.
Bronaanpak	Het nemen van maatregelen die er op gericht zijn de oorzaak van de vervuiling weg te nemen.	Keringen	Andere term voor dijk of kade.
Cradle to cradle	Een filosofie, gebaseerd op het principe van het sluiten van kringlopen. Elke grondstof en elk materiaal kan daarbij worden hergebruikt zonder verlies van waarde.	Klimaatbuffer	Een klimaatbuffer is een gebied waar natuurlijke processen de ruimte krijgen. Hierdoor kunnen deze gebieden meegroeien met klimaatverandering en een rol vervullen bij het vasthouden en opvangen van water, het voorkomen van wateroverlast en watertekorten of het temperen van hitte.

Kwel	Grondwater dat aan de oppervlakte komt, onder invloed van een grote waterdruk.
Meanderen	Natuurlijk kronkelen van een beek of rivier.
Natuur	Onder natuur verstaan we het Natuur Netwerk Brabant in ons beheergebied dat reeds gerealiseerd is, waaronder ook de Natura 2000 gebieden, Natte natuurparels en de ecologische verbindingzones. Het Natuur Netwerk Brabant is daarbij in ontwikkeling.
Overstorten	Nooduitlaten in het rioolstelsel, waardoor bij hevige regenval en capaciteit te kort om rioolwater te bergen, rioolwater rechtstreeks op oppervlaktewater wordt geloosd.
Peilbeheer	Vaststellen en handhaven van het waterpeil in rivieren, beken en sloten.
Planning en controlcyclus	Proces van planning en verantwoording : met een voorjaarsnota, beleidsbegroting, bestuursrapportage en jaarrekening.
Streefpeil	De nagestreefde waterstand in rivieren, beken en sloten.
Toekomstbestendige waterhuishouding	Een waterhuishouding die in een goede waterkwaliteit voorziet en robuust, wendbaar en in balans is met de omgeving.
Waterlichaam (KRW)	Water (rivier, meer, beek, kanaal etc.) van aanzienlijke omvang dat door de betreffende EU-lidstaat als zodanig is vastgesteld.
Watertransitie	Een fundamentele verandering in het denken en doen van alle watergebruikers ten aanzien van het waterbeheer. De watertransitie krijgt vorm met drie principes.

Waterschap De Dommel

Bezoekadres
Bosscheweg 56
5283 WB Boxtel
T: 0411 618 618